AYDINLIĞA AÇILAN PENCERE: VEDAT GÜNYOL

2025
VEDAT
GÜNYOL
YILI

KARTAL BELEDİYESİ

İÇİNDEKİLER

Nesim Ovadya İzrail-Vedat Günyol Deneme Ödülü 10. Yılında... 5

Adil İzci - Ölümsüz Vedat Günyol 21

Prof. Dr. Gökay Durmuş - Vedat Günyol Denemelerinde Temler 29

Feridun Andaç - İnsan Kavşağında Bir Aydınlanmacı: Vedat Günyol 55

Yusuf Çotuksöken - Vedat Günyol'un Düşünce Evreninde Kısa Bir Gezinti 59

M. Sadık Aslankara - Vedat Günyol'un Türk Aydınlanmasındaki Yeri 75

Hülya Soyşekerci - Vedat Günyol'un Eleştiri Kitaplarına Genel Bir Bakış 83

Faruk Duman - Günyol ve Dil 113

Aydın Ergil - Vedat Günyol'un Çevirilerinin Dünya Görüşündeki Yeri 121

Prof. Dr. Ümüt Akagündüz - Vedat Günyol'un Yeni Ufuklar Dergisinde Aydın ve Batılılaşma Tartışması (1952-1976) 139

Prof. Dr. Hüseyin Köse – Vedat Günyol Denemeleri Odağında Kanotik Batı Düşüncesine Hümanist Bakış 183

Sertaç Çelik - Bir İmza Bin Düşünce 205

VEDAT GÜNYOL'UN YENİ UFUKLAR DERGİSİNDE AYDIN VE BATILILAŞMA TARTIŞMASI (1952-1976)

ÜMÜT AKAGÜNDÜZ*

Giriş

Basın hayatının Türkiye'deki seyri devlet eliyle 19. yüzyılda başlatılan modernleşme sürecinin doğrudan doğruya yansımasıdır. Batı dışı bir toplumda Batı'nın neden ilerlediğini sorgulamak açıkçası kolay bir süreç olmamıştır. Osmanlı Devleti gibi Batı'nın yanı başında onu öteki olarak tanımlayan bir ülkenin Batı'nın değerleriyle bütünleşmeye çalışması Asya'nın en ucundaki Japonya'nın izlediği seyirden elbette farklı olmuştur. Batı'nın doğayı soyut değerlerden ziyade somut değerlerle anlamlandırmaya başlaması akla, bilime, deneye ve gözleme dayanan pozitivist bir bakış açısı tasarlarken soyut değerlerinden kopamamış toplum ve kültürlerde somut değerlerin gündelik yaşamla kaynaşması çok yönlü sorunlar yaratmıştır. Öyle ki Batı'nın dönüşümünü sağlayan dinamikler feodal sistemin getirdiği bağlantılar çerçevesinde aşağıdan-yukarıya ya da yukarıdan-aşağıya siyasi, kültürel, toplumsal, bilimsel farklılaşmalarla yol alırken Osmanlı Devleti gibi ülkelerde bu seyir bir imparatorluk olmanın yarattığı dinamikler bağlamında daha çok merkezden-çevreye uzanmıştır. Avrupa'da bir kamuoyu bilincinin oluşmasında basım-yayım faaliyetlerinin oynadığı

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Merkez/ Kirşehir, umutakagunduz1@gmail.com

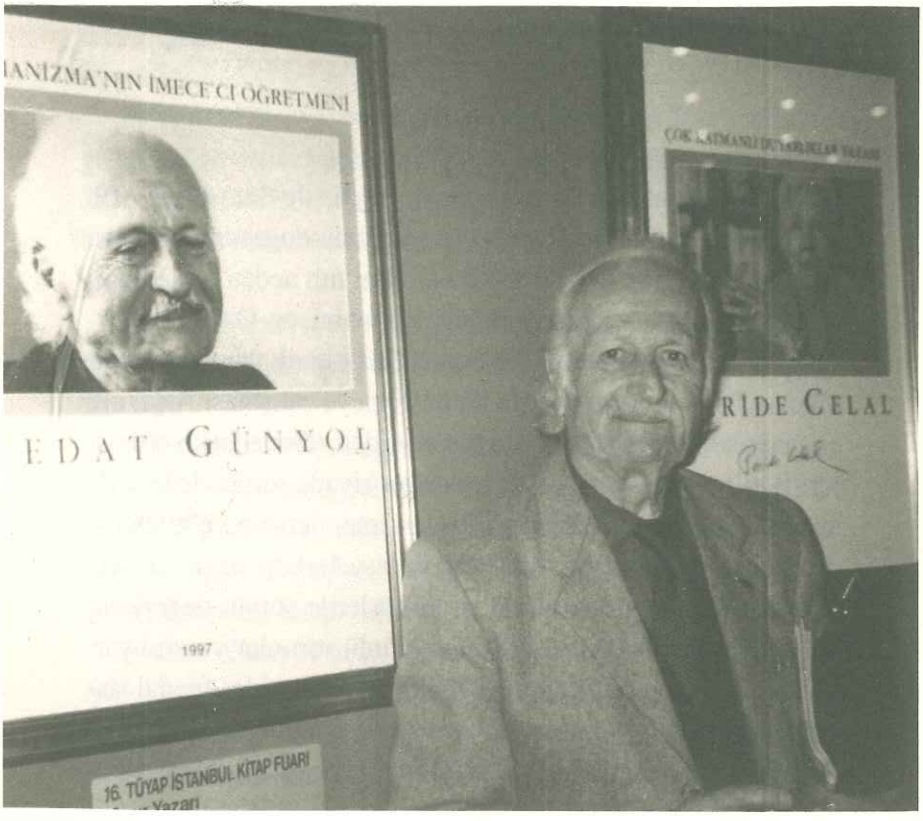

Vedat Günyol, 16. Tüyap Kitap Fuarı'nda
Onur yazarı seçildiği günlerde

roller, 18. yüzyılın başlarından itibaren gündelik yaşamı etkilerken Osmanlı Devleti'nde bu etkileşim ancak 1850 sonrasında "Yeni Osmanlılar" ile göze görünür hale gelmiştir. Yetişmiş insan potansiyelini Osmanlıcılık endeksli politikalarla ortaya çıkartabilecek olan tek yapı merkez olduğundan büyük kültürün pragmatik ve lojistik kaygılarının yönlendirdiği okullar ve kurumlar bilginin yukarıdan-aşağıya ulaştırılmasına neden olmuştur. Aşağıdaki bilgi üretim kanalları sınıfsal ve düşünsel temeller ekseninde kırılamadığından merkezden çev-reye uzanan her adım ve uygulama kendi alternatifini yaratmıştır. Bu tip bir modernleşmede merkezden çevreye ulaşan "eğitim" ve "basın-yayın" araçları dönüşümün hareketlendirici unsurları olmuşlardır. Ancak burada unutulmaması gereken bu iki araç Batı'daki gibi "burjuvazi destekli bir dönüşüme" değil "devlet-aydın destekli bir dönüşüme" zemin hazırlamıştır. Özellikle 1908 sonrasında basın ve yayın araçlarının ilk defa yaygın, örgütlü bir kamuoyu bilinçlendirmesi dergilerin, kitapların ve gazetelerin yani "matbuat kapitalizminin" gücünü belirginleştirmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet'te merkezden- çevreye uzanan eğitim ve basım-yayım destekli bilgi üretim ve aktarım kanallarına güvenmiştir. Siyasetin, toplumun, ekonominin değişen dinamikleri bağlamında Türkiye'de zengin bir basım-yayım hayatı, fikirlerin dizgesini yönlendirmeye çalışırken bu dizgelerin kabul edilmesi ya da kabul edilmemesi bağlamlarında pek çok gazete, dergi ve ansiklopediye kapı aralamıştır. Özellikle 1950'li yıllarda iki büyük dünya savaşının yarattığı yıkımın yanı başında maneviyatçı fikirlerin yeniden doğuşu ile bu doğuşa gösterilen Marksist tepki Türkiye'de de düşünce hayatının gittiği yolu belirginleştirmiştir (Alabaş, 2019; Ahmad, 1999; Anderson 2004; Fortna, 2013; Karpat, 2006; Keyder, 1989; Lewis, 2004; Tekeli ve İlkin, 1999; Timur, 1993; Yinilmez Akagündüz, 2013).

19. yüzyılı derinden etkileyen fikri dönüşümler, iki dünya savaşı sonrasında güçlü bir eleştiriye tabi tutulmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinde kitlelerin zihni milliyetçilik, sosyalizm, Darvinizm, liberalizm ve pozitivizm gibi ideolojilerle çeşitlendirilirken tren, radyo, telgraf gibi teknolojik yenilikler koşulların değişen karakterini hızlandırmıştır (Dudley, 2002). Örneğin 1871'de milli birliğini sağlayan Almanya, Alman milliyetçiliğini iç bölgelere ulaştıran demiryolları sayesinde mevcut statükoyu tehdit eden emperyalist bir güce dönüşmüştür (Kennedy, 2017). 20. Yüzyılın iki büyük savaşının neden olduğu yıkım, 19. yüzyılda somutlaşan bilim ve tekniğe güvenin sarsılmasıyla sonuçlandı. Güven kaybının yanı başında bir kısım aydın askeri teknolojilerin yarattığı felaketlere karşı maneviyata olan ilgiyi yeniden canlandırdılar. Peyami Safa'ya göre artık 19. yüzyılın pozitivizminin yönlendirdiği mekanik Batı maneviyatla yenilenmekteydi. Hatta ona göre, Batı mekanikliğini tedavi edecek olan Doğu'nun maneviyatıydı (Safa, 1953: 4-8). Bu tip bir Batı tanımlaması yapanlar Günyol ve Eyuboğlu'na göre, Batı'nın tekniğinin alınmasını yeterli görenlerdir. Yani Batı'nın makineleri alınmalı ama dine saldıran, ahlaksız düşünce anlayışlarından uzak durulmalıydı (Günyol, Nisan 1954: 255; Eyuboğlu, Kasım 1963: 3).

"Yeni Ufuklar", Demokrat Parti'nin 1950'li yıllarda şekillendirdiği siyasi atmosferden yoğunca etkilenmiştir. Kayalı'nın da belirttiği üzere 1950 seçimlerindeki Demokrat Parti zaferinden sonra aydınları siyasi nedenlerle bir süre sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Öyle ki 1950-1960 yılları arasından fikri atmosferin cansızlığının nedeni aydınların bu tavrıdır (Kayalı 2005a: 150-151). Erhat'a göre, Yeni Ufuklar 1950'li yılların kısır fikri atmosferini dönemin canlı, yaratıcı, düşünsel, edebi ve sanatsal dönüşümleriyle kaynaştırmayı amaçlamıştır (Erhat Kasım 1976: 14). Aslında dergi, 1930'lu yılların "akla

ve bilime değer veren pozitivist karakterini" savunarak "öte dünyacı düşünce paketlerine" alternatif olmaya çalışıyordu. Kayalı'ya göre, 60'lı yıllarda fen bilimcilerin sosyal bilimlerle ilgilenmeye başlaması gündelik yaşamın düşünsel saiklerini mekanikleştirmeye başlamıştır (Kayalı 2005b: 49-50). Başlangıçta edebi ve düşünsel tartışmaları odak noktası haline getiren dergi, 1960 sonrasında ekonomik ve toplumsal konulara daha fazla ağırlık verilirken fikri atmosferin kümelendiği kanallar keskinleşmiştir. Günyol'a göre, sol düşüncenin bilimsel melodilerinin güçlenmesi materyalist fikirler ağı bağlamında soyuttan somuta, romantizmden realizme geçişi hızlandırmıştır (Günyol, Kasım 1976: 8). Özellikle 1960'tan sonra sol düşüncenin kazandığı hızın 50'li yılların Kemalistlerini sosyalistleştirdiğine değinen Kayalı, 70'li yıllarda ise bu sosyalistleşen Kemalistlerin anti-Kemalistleştiklerini iddia etmiştir (Kayalı 2004: 64-65). İlhan'a göre, "üst-yapıcı kültür solculuğunun" "alt-yapıcı eylem solculuğuna" evrilmesi aydınların ve Yeni Ufukların yazın dünyasını da etkilemiştir. Günyol ılımlı, sağduyulu, demokratik, Atatürkçü bir çizgide ilerleyen derginin Marksist fikirlerin yoğunlaştığı politik, ekonomik ortamda pasif kalmakla eleştirildiğini belirtmiştir (Günyol, Kasım 1976: 6). Hümanist geleneğin sözcülüğünü yapan dergi, insan sevgisinin burjuva özentisi, burjuva tuzağı sayıldığı 70'li yılların ortamında Marksizm ile Hümanizmayı kesiştirmeye çalışmıştır. Günyol'a göre, Marks tek tek insanların mutluluğundan bütün insanların mutluluğuna varılacağına inanan hümanist bir kuramcıydı (Günyol, Şubat 1974: 12-13). Modernleşme, siyaset, toplum, ekonomi sarmalı içinde Türkiye'nin 1950-1980 yılları arasında geçirdiği dönüşümün belirgin tanıklarından birisi olan Yeni Ufuklar, sanata, tarihe, edebiyata, kültüre, topluma, siyasete, eğitime verdiği önem çerçevesinde hem kendinden önceki geçmişi hem de içinde yaşadığı dönemi anlamlandırmaya çalışmıştır. İşte bu çalış-

mada derginin, dönemin en çok tartışılan iki temel konusuna yani "Batılılaşma" ve "aydın" temalarına nasıl yaklaştığı irdelenmiştir. Çalışma hazırlanırken 2008 tarihli tarafıma ait olan "Yeni Ufuklar Dergisi Perspektifinde Türkiye'de Düşünce Hayatı (1952-1965)" adlı tez ile 2010 yılından yayımlanan yine tarafıma ait olan "Yeni Ufuklar Dergisinde Batılılaşma ve Aydın Tartışması" adlı makale baz alınmıştır. Özellikle söz konusu makaledeki kaynak eksiklikleri, anlatım bozuklukları, bilgi yanlışları, atıf yanlışlıkları, metodolojik yanlışlıklar tespit edilmiş, yeni bölümler, bilgiler eklenerek ilk halinden oldukça farklı bir metin somutlaştırılmıştır. Açıkçası tarafımın gerçekleştirdiği tez ve makaleden sonra dergiye yönelik ilginin devam etmemesi üzücü bir durumdur. "Yeni Ufuklar" girdisini gerçekleştirerek yaptığım sorgulamalarda 2007-2008 yılları arasındaki tezler sonrasında hiçbir tezin hazırlanmadığını belirledim. Halbuki derginin edebi, sanatsal, kültürel, toplumsal niteliği hakkında yapılacak daha pek çok analiz bulunmakta. Benzer bir durum makale ve kitaplar için de söz konusu. Bu durumun sadece Yeni Ufuklar dergisi için söz konusu olmama olasılığı da vardır. Belki 1950 sonrası Türkiye'sinde yayımlanmış dergiler, gazeteler çerçevesinde gerçekleştirilecek bir tarama genel bir ilgisizliği belirginleştirebilir. Maalesef ki tarihçiliğimizin en ciddi sıkıntılarından birisi içinde yaşadığımız ülkenin tarihine ilgi gösteriyormuş gibi yapmamızdır. Türkiye Cumhuriyeti tarihine siyasi saiklerle yaklaşmak sürekli belli çevrelerin belli çevreleri kötülemesine ya da belli bir çevrenin benden daha iyisi yoktu demesine neden olmakta. Halbuki zamanın akışı, toplumun bakışı, doğanın avantaj ve dezavantajları, dış politikanın getirdikleri ve götürdükleri kontrol edilmesi zor gündelik bir yaşam tasarlamakta. 100 yılı deviren Cumhuriyet'in 1950 ve sonrası artık tarihçiler tarafından siyasetin baskısı olmaksızın objektif yöntemlerle irdelenebilmeli, düşünsel, toplumsal dönüşümler makro bakış

açılarına oturtulmalıdır. Bu düzlemde başta tarih bölümleri olmak üzere Türkiye'deki bütün sosyal bilim bölümlerinde Cumhuriyet'in 1923-1950 arası kazanımları anlatıldıktan sonra 1950-2000 arası daha özenli detaylandırılmalıdır. 1500'lerin Osmanlı Tarihini belli bir ilgi çerçevesinde bilmek önemli olmakla beraber, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını 1550'lerde yaşanan olaylardan ziyade 1950 sonrasında yaşananların çok daha fazla etkilediği unutulmamalıdır. Öyle ki bugün tarih yönteminde yaşanan dönüşümler ile dijital teknolojilerin gelişimi artık bakılabilecek yerleri daha da görünürleştirdiğinden yöntem bilen, tarih bilgisi değil tarih bilinci aktaran tarihçilerin ve sosyal bilimcilerin çeşitlilik odaklı nesnel değerlendirme yapabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu noktada Vedat Günyol'un Yeni Ufuklarına odaklanan bu çalışmada, Vedat Günyol'un hayat hikayesi ile Yeni Ufukların biçimsel ve niteliksel karakterine odaklanıldıktan sonra iki ayrı başlık altında derginin yazarlarının "Batı" ile "Aydın" kavramlarına yaklaşımları analiz edilecek.

Vedat Günyol'un Hayat Hikâyesine Kısa Bir Bakış

1912'de İstanbul Fatih'te doğdu. Babası Ali Fikri Bey, Ebuzziya Tevfik (1849-1913) ile Ali Kemal'in (1867-1922) arkadaşı olup istibdat politikalarına gösterdiği tepkiler nedeniyle Paris'e kaçan bir muhalifti. Fransız kültürünün Osmanlı fikir dünyasındaki yeri göz önünde bulundurulduğunda Günyol'un bu durumdan doğrudan ve dolaylı kanallar vasıtasıyla etkilendiği açıktır. Günyol bu konu hakkında şunları aktarmıştır: "*Babam 1900'lü yıllarda babasından habersiz Paris'e kaçmış. Bir yıl Paris'te yaşamış. Paris'e hayran yurda dönerken yanında iki ciltlik büyük Larousse getirmiş. Bizim çocukluğumuz Larousse'u karıştırarak onun resimlerine bakarak geçti.*" (Oğan, 1997:38). Açıkçası Cumhuriyet'in sonraki

dönemlerde halkın bilgiyle tanışmasının nicel kanallarından birisi olacak olan ansiklopedilerin yönlendirici niteliğiyle Günyol çok daha erken tanışmıştır. Fransız kültürünün üzerindeki etkisi "Saint Benoit Fransız Lisesine" yazılmasıyla devam ederken bu okulda özellikle Fransız edebiyatının hassas noktalarını sindirdi. Oğan'a göre, hazırlık sınıfıyla birlikte yedi yılını alan Fransız Lisesi'ndeki eğitim, edebiyata, tiyatroya, sinemaya ve felsefeye olan ilgisini yaratarak güçlendirdi (Oğan, 1997:38). 1934-1936 yılları arasında "İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde" aldığı hukuk eğitimi sonrasında 1937'de Paris'e gitti. "Paris Hukuk Fakültesi" doktora bölümüne başlayarak iktisat ve uluslararası hukuk sertifikaları alırken burada Halide Edip ve Adnan Adıvar ile tanışarak Leon Brunschwik'in (1869-1944) felsefe derslerine katıldı (Erdem, 2002). 1939'da Türkiye'ye döndükten hemen sonra bir süre "Haydarpaşa Lisesi'nde" Fransızca öğretmenliği yaptıktan sonra "İstanbul Hukuk Fakültesi'ne" asistan adayı olarak girdi. İki yıl kadar burada çalıştıktan sonra, "Ankara Gazi Lisesi" Fransızca öğretmenliğine atandı. Bu sırada "Milli Eğitim Bakanlığı Klasik Eserler" danışmanlığı ve "Tercüme Bürosu" üyelikleriyle Batı kökenli eserlerin çevrilmesinde rol oynadı. Tercüme Bürosu'ndaki faaliyetleri Sabahattin Eyuboğlu, Nurullah Ataç (1898-1957), Sabahattin Ali (1907-1948), Orhan Veli Kanık (1914-1950) ve Yaşar Nabi Nayır (1908-1981) gibi yansız düşünen sanat ve edebiyat insanlarıyla dost olmasını sağladı. Günyol çeviri faaliyetlerine Guy de Maupassant'ın (1850-1893) "Vendetta" adlı yapıtını çevirerek başlarken kısa sürede bu çeviriyi başka çeviriler ve roman özetleri izledi. Çeviriler ve özetlerden elde ettiği deneyimler Halide Edip ile Yakup Kadri'nin (1889-1974) Kurtuluş Savaşını anlatan romanlarını karşılaştıran "Dile Gelseler" adlı ilk eleştiri yazısını yayımlamasını sağladı. Günyol, daha ilk dönemlerden itibaren fatalizmden uzak, hümanist, dünyayı güzelleştirmeye çalışan

düşünürlerin çevirilerine yöneldi. (Seyda, Aralık 1966)

Ertop'a göre ise Günyol eleştirilerinde nesnelliğin önemini göz ardı etmemekle beraber toplumculuğu ve gerçekliği ön plana alan öznel bir turumu tercih etti. Yine Ertop'a göre o, yazarları eleştirirken yazdıklarını karşılaştırarak ileri gidip gitmediklerini, çaba harcayıp harcamadıklarını çözümlerdi (Ertop, 1997: 33). Diğer yandan Günyol, 1940-1947 yılları arasında Türkiye'nin belirleyici eğitim reformlarından birisi olan "Köy Enstitülerine" doğrudan katkı sağladı. "Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde" gönüllü Fransızca öğretmenliği yapan Günyol deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır: "Her zaman gururlanarak söylerim, otuz yılı aşkın öğretmenlik yaşamımda sadece iki buçuk yıl gerçek öğretmenlik onuruna kavuştum. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde bilgiye susamış, çevresini aydınlatıp, kalkındırma tutkusu içindeki kızlı erkekli bu öğrenciler beni gerçekten büyülemişti" (Oğan 1997: 38).

Köy Enstitüleri etkisizleştirilince öğretmenlikten ve Tercüme Bürosu'ndaki görevinden ayrılan Günyol, Fransa'ya dönerek yarım kalan doktora tezini bitirmeye odaklandı. 1949'da Günyol, "Devletler Hukukunda Birey" adlı tezini tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönerek Yeni İstanbul ve Milliyet gazetelerinde çalışmaya başladı. Adnan Adıvar'ın telkinleriyle "Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisinin" yazı kuruluna dahil olan Günyol, 11 yıl boyunca ansiklopediye katkı sağladı. İslam Ansiklopedisini oldukça önemseyen Günyol şunları aktarmıştır: "İslam Ansiklopedisi genellikle Müslüman olmayan ama bilimsel açıdan İslamiyet'i inceleyen Batı aydınlarının çabalarının ürünüydü. İslam Ansiklopedisi; dine bağlı olsun olmasın, bir dini 'müspet' bilim açısından inceleyen bir yapıt olarak benim için özel bir değer taşıyordu" (Seyda Aralık 1966). Günyol sonraki yıllarda "Meydan Larousse" ve "Yurt Ansiklopedisi'nin" çıkarılmasında da önemli rol oynadı.

1953'te Amerika'da "Harward ve Columbia Üniversitelerinde" "Mukayeseli Edebiyat ve Eleştiri" kurslarına katılan Günyol, yakın dostu Orhan Burian vefat edince Türkiye'ye geri döndü. Burian'ın vasiyeti üzerine "Ufuklar" dergisini "Yeni Ufuklar" adı altında 1976'ya kadar çıkarttı. Yeni Ufuklar dergisi ile elde edilen birikim 1959 yılında "Çan Yayınları'nın" hayata geçmesiyle sonuçlandı. Tercüme Bürosu'nun eksiklerini kapatmak Çan Yayınları'nın esas amacıydı. Bu amaç çerçevesinde Batı'nın Eflatun, Thomas More, Campenalla, Rousseau, Babeuf gibi klasik düşünürleri yanında Camus, Sartre, Einstein, Heisenberg gibi yirminci yüzyıl düşünürlerinin eserleri de çevrilerek basıldı. 1960'tan sonra Türkiye'de yaşanan siyasi, toplumsal, iktisadi dönüşüm edebiyattan ziyade toplumsal meselelere daha fazla eğilmesine neden oldu. (Erdem 2002; Seyda Aralık 1966) Artık toplumsal geriliğin altındaki saikleri çözümlemeye çalışan bir Günyol vardı. 1962-1965 yılları arasındaki ilk koalisyon hükümeti deneyimi bağlamında yaşanan olaylar, Günyol'u doğrudan etkiledi. Talat Aydemir'in (1917-1964) Şubat 1962 ve Mayıs 1963'teki darbe girişimleri Türk siyasetini yönlendirirken Günyol ve arkadaşları ilginç bir suçlamayla karşılaştı (Çakmak 2008). Talat Aydemir'in 1964'te idam edilmeden önce hapiste Gracchus Babeuf'a (1760-1797) ait "Devrim Yazıları" adlı eseri okuyarak üzerine notlar alması ülke gündemine oturdu. Talat Aydemir'in okuduğu kitabın basının eline geçmesi "Devrim Yazıları" adlı eserin etrafında komünizm tartışmalarını canlandırdı. Aziz Nesin (1915-1995), Çetin Altan (1927-2015) gibi önemli isimlerin katılımlarıyla kutuplaşan ortam, 1965'te Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol'a, 168 yıl önce hayatını kaybeden Babeuf'un eseri etrafında soruşturma açılmasına neden oldu. (Akagündüz, 2021) Her iki düşünürde 1966'da davadan aklandılar. Ancak bu dava her iki düşünürü de toplumsal, düşünsel ve ekonomik konularda daha eleştirel ve tepkisel

kıldı. Günyol 1970'li yıllardaki politik ortamdan da doğrudan etkilendi. 1971 Muhtırası sonrasında belirginleşen kaotik ortam Azra Erhat, Vedat Günyol, Tilda Gökçeli (1923-2001) ve Magdi Rufer (1924-2007) ile Sabahattin Eyuboğlu'nun gizli bir komünist örgüt kurmakla suçlanmalarına yol açtı. 12 Mart'ın havasına uygun şekilde tutuklanan Günyol 4 ay hapis yattıktan sonra serbest kaldı. (Akagündüz, 2021) Kasım 1976'da Yeni Ufukların son sayısını çıkartan Günyol, hayatının geri kalanında öğretmenlik mesleğini sürdürdü. 1989'da "Sedat Simavi Edebiyat Ödülünü", 1993'te "Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülünü", 1995'te "Çınar Yayınları Onur Ödülünü", 1997'de "TÜYAP Kitap Fuarı Onur Ödülünü" alan Günyol, 2004'te İstanbul'da vefat etti. "Dile Gelseler (1966), Yeni Türkiye Ardından (1966), Devlet İnsan mı? (1974), Bu Cennet Bu Cehennem (1975), Çalakalem (1977), Orman Işırsa (1979), Daldan Dala (1982), Bilinç Yolunda (1985), Güleryüzlü Ciddilik (1986), Giderayak Yaşarken (1986), Uzak Yakın Anılar (1990), Yaza Yaza Yaşarken (1991), Dünden Bugüne (1995), Günlerin İçinden (1999), Kendimce Denemeler (2003)" yazarın önemli eserleridir (Erdem, 2002). Ayrıca Günyol hakkında 2004 yılında Ali Ekber Ataş'ın editörlüğünde "100'e 5 Vardı: Vedat Günyol'a Armağan" adlı eser çıkartıldı (Ataş, 2004).

Yeni Ufuklar Dergisinin Karakteri ve Gelişimi

Burian, derginin daha ilk sayısında değişime açık olmanın, çağı yakalamanın önemini vurgulayarak farklılaşan dinamiklerle toplumun bütünleştirilmesinde dergilerin rolünü hatırlatmıştır (Burian, 1952: 1). "Yücel" dergisi kapandığında savunduğu hümanizma sahipsiz kalır. İşte Burian, "Yücel'in" bıraktığı edebi boşluğu doldurmak için hümanist "Ufuklar" dergisini yayımlamaya başladı (Günyol, Kasım 1976: 3).

Yücel'in 1000 abonesinden 300 tanesinin dergi kurulur kurulmaz abone olması Ufuklar'a yönelik ilgiyi belirginleştirmiştir. Ufuklar'ı kendisine yakın hisseden pek çok Yücel yazarı yeni dergiyi doğrudan desteklemişlerdir (Uçarol, 1976: 104).

Şubat 1952'de Orhan Burian tarafından ilk sayısı yayımlanan "Ufuklar", Burian'ın Mart 1953'te vefat etmesi nedeniyle Ekim 1953'e kadar yayın hayatına ara vermiştir. Bu beklenmedik olay sonrasında Burian'ın vasiyetini göz önünde bulunduran Vedat Günyol, Ekim 1953'te "Ufuklar" dergisini yine kurucusu Burian olmak üzere "Yeni Ufuklar" adı altında yeniden çıkartmaya başlamıştır. "Ufuklar" adı altında 14 sayı yayımlandıktan sonra "Yeni Ufuklar" adını alan dergi, Kasım 1976 yılına kadar 275 sayılık bir külliyat oluşturmuştur. Dergi, ilki Mayıs 1971-Ekim 1971, ikincisi ise Temmuz 1976-Kasım 1976 olmak üzere iki kere yayın hayatına ara vermiştir. Ayrıca derginin "Temmuz-Ağustos-Eylül 1957, Eylül-Ekim 1958, Eylül-Ekim 1959, Kasım-Aralık 1959, Mayıs-Haziran 1960, Ekim-Kasım 1960, Aralık-Ocak 1961, Şubat-Mart 1961, Nisan-Mayıs 1961" tarihli sayıları birleştirilerek çıkartılmıştır. "Aylık Sanat-Fikir Mecmuası", "Aylık Sanat-Fikir Dergisi", "Eleştiri ve Deneme Dergisi", "Aylık Sanat ve Düşünce Dergisi" alt başlıklarını kullanan dergide "şiir, makale, hikâye, roman, deneme, anı, gezi, tiyatro, günlük, mektup, röportaj, tartışma, açıkoturum, bildiri, fabl, haber, türkü, masal, destan" yazıları bulunmaktadır. "Doğu-Batı farklılığı, Batılılaşma, aydının konumu, hümanizma, varoluşçuluk, Mavi Anadoluculuk gibi düşünsel temaların yanında dergide planlama, işçi sorunu, şehirleşme, toprak reformu, eğitim ve demografi" gibi sosyo-ekonomik konular da tartışılmıştır. 1952–1974 yılları arasında düşünürlerin, sanatçıların ve edebiyatçılarının belli bir konu hakkındaki düşüncelerini görünürleştirmek için yapılan soruşturmalar dönemin fikri nüanslarını somutlaştırmıştır.

Sonuncusu 1974'te olmak üzere 15 tane soruşturma yapılmıştır.1960'lı yıllara kadar bu soruşturmaların içeriğini edebiyat, Doğu-Batı, aydın, Batılılaşma tartışmaları belirlerken 1960 sonrasında Türkiye'nin politik ortamına uygun şekilde iktisadi ve ekonomik temalar yoğunlaşmıştır. Bu soruşturmaların tarihleri ve başlıkları şu şekildedir: "Nisan 1954'te Batı mı Doğu mu?, Temmuz 1954'te Gelenekler Üzerine, Kasım-Aralık 1954'te Dil, Ocak 1955'te Soruyoruz Aydınlar, Haziran 1955'te Tarih, Ekim 1955'te Oyuncu ve Tiyatro, Nisan-Mayıs 1956'da Sinema, Şubat 1958'de Çocuk ve Anne-Baba İlişkisi, Eylül-Ekim 1959'da Soruyoruz Softalık, Ekim-Kasım 1960'ta Toprak Reformu, Nisan-Mayıs 1961'de Nüfus, Mayıs 1962'de Suça Yönelen Çocuklar, Haziran 1963'te Toplum, Şehir, Yapı Sorunları, Mart 1964'te İşçi Sorunu, Ekim 1974'te Kültür Konuları".

Erhat, Yeni Ufukların 1950'li yıllardaki etkisini şu şekilde anlatmıştır: "*1950 yıllarında şu idi ki, kısır bir düşün ortamına uluslararası ve özellikle Batı'nın yazın ve sanattaki canlı, yapıcı ve yaratıcı gelişmesini açmak, ona yaklaşımı sağlamakla, Türk aydınlarının da tartışma, ölçüşme ve yaratma düzeyine çıkmalarına yardımcı olmak gerekiyordu.*" (Erhat, Kasım 1976: 14). Açıkçası Yeni Ufuklar Azra Erhat'ın bahsettiği ihtiyacı karşılamaya çalışırken bağnazlığa cephe alıp, ilericiliği savunmaktaydı. (Günyol, Kasım 1976: 9) Başlangıçta salt edebi kaygıları ön planda tutan dergi, zamanla ekonomik ve toplumsal konulara daha fazla yer vermiştir. Bu dönüşümü şairi, hikayecisi ve masalcısı bol bir ülkede bilimin ve ilerlemenin hızlandırılmasına bağlayan Günyol şunları aktarmıştır: "*Atatürk'ün kapı dışarı ettiği, yenip iflâhını kestiği emperyalizm, bir başka kılıkta, daha sinsi daha etkin, adına komprador dediğimiz satılık politikacılar aracılığıyla daha kurnazca, iliğimize girer olmuştu.1961'lerde, ilk kez, sol düşünce, sesini duyurmaya başlamış, bilimsel bir kafayla*

Türkiye'nin gerçeklerine eğilme, yaklaşma kıpırtıları gitgide güçlenip, soyuttan somuta, romantiklikten gerçekçiliğe doğru yol alır olmuştur". (Günyol, Kasım 1976: 8) Yani Yeni Ufuklar dergisi sola, ilericiliğe açık sömürüye karşı "Atatürkçü" bir dergiydi. (İlhan, Kasım 1976: 41) Ancak Atilla İlhan'ın da anlattığı gibi özgür düşünceyi, hoş görüyü savunan Yeni Ufuklar, 1960-1970 yıllarının eylemci solu karşısında yer yer küçümsenmiştir. Günyol bu durumu şu şekilde anlatmakta: "*Yeni Ufuklar sola gönül vermiş bir dergiydi aslında, ama ılımlıydı, sağduyu yönünde, demokratik bir çizgi üzerinde yürüyordu. Aydın okur kitlesini oluşturan hızlı sol çevrelerce beğenilmez olmuştu. Kimimizce Türkiye'nin yeni ufuklarının gerisinde, Marksçı eylemin berisinde kalmıştı*" (Günyol, Kasım 1976: 6).

Derginin zengin yazar, sanatçı, düşünür, edebiyatçı kadrosundan bazı isimler ise şu şekildedir: Adnan Adıvar (1882-1955), Adnan Binyazar (1934-), Afşar Timuçin (1939-2024), Ahmet Cemal (1942-2017), Ahmet Oktay (1933-2016), Asım Bezirci (1927-1993), Atalay Yörükoğlu (1928-2004), Attila İlhan (1925-2005), Azra Erhat (1915-1982), Burhan Arpad (1910-1994), Cavit Orhan Tütengil (1921-1979), Cengiz Gündoğdu (1943-), Ceyhun Atuf Kansu (1919-1978), Çetin Altan (1927-2015), Demir Özlü (1935-2021), Demirtaş Ceyhun (1934-2009), Edip Cansever (1928-1986), Fakir Baykurt (1929-1999), Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-2008), Ferit Celal Güven (1894-1975), Ferit Edgü (1936-2024), Fethi Naci (1927-2008), Feyyaz Kayacan (1919-1993), Fikret Otyam (1926-2015), Gülten Kazgan (1927-), Güner Sümer (1936-1977), Halide Edip Adıvar (1884-1964), Halikarnas Balıkçısı (1980-1973), Haydar Kazgan (1921-), Hayrettin Uysal (1928-2021), Hilmi Yavuz (1936-), Hüseyin Erdem (1949-), İlhan Berk (1918-2008), İlhan Selçuk (1925-2010), İsmet Zeki Eyuboğlu (1925-2003), Kamran S. Yüce (1926-1986), Mehmet Başaran (1926-2015), Melih Cevdet Anday (1915-2002),

Masis Kürkçügil (1947-), Mehmet H. Doğan (1931-2008), Mehmet Seyda (1919-1986), Mina Urgan (1915-2000), Muzaffer Buyrukçu (1928-2006), Muzaffer Erdost (1932-2020), Necati Cumalı (1921-2001), Nedim Gürsel (1951-), Nermi Uygur (1925-2005), Nermin Menemencioğlu (1910-1994), Nurullah Ataç (1898-1957), Oğuz Arıkanlı (1932-1991), Orhan Burian (1914-1953), Orhan Çubukçu (1928-1999), Orhan Duru (1933-2009), Orhan Kemal (1914-1970), Ömer Faruk Toprak (1920-1979), Özdemir İnce (1936-), Rauf Mutluay (1925-1995), Ruşen Hakkı (1936-2011), Sabahattin Eyuboğlu (1908-1973), Sabri Altınel (1925-1985), Sait Faik Abasıyanık (1906-1954), Sami N. Özerdim (1918-1997), Samim Kocagöz (1916-1993), Selim İleri (1949-2025), Sezer Tansuğ (1930-1998), Suat Taşer (1919-1982), Talip Apaydın (1923-2014), Turhan Doyran (1926-2004), Vedat Günyol (1911-2004), Yılmaz Pütün [Güney (1937-1984)]. Dergide çeviriler önemli yer tutuğundan birçok ünlü sanatçı, edebiyatçı ve düşünürün eserleri de yayımlanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Albert Bayet (1880-1961), Albert Camus (1913-1960), Gracchus Babeuf (1760-1797), Bernard Shaw (1956-1950), Bertolt Brecht (1898-1956), Bertrand Russell (1872-1970), Borchert Wolfgang (1921-1947), David Shub (1887-1973), Denis Diderot (1913-1784), Edward Estlin Cummings (1894-1962), Edward Morgan Forster (1879-1970), Emily Dickinson (1830-1886), Federico Garcia Lorca (1898-1936), Franz Kafka (1883-1924), Gilberth Keith Chesterton (1874-1936), George Sarton (1884-1956), Georges Lefranc (1715-1790), Henri Lefébvre (1901-1991), Herman Melville (1819-1891), Homeros (?-?), Johann Wolfgang Bruegel (1905-1986), Jean Paul Sartre (1905-1980) , Karl Marx (1818-1883), Jean de La Fontaine (1621-1695), Titus Lucretius Carus (MÖ 95-MÖ 55), Michel de Montaigne (1533-1592), Otto Spies (1901-1981), Publius Ovidius Naso (MÖ

20-MS 43), Pablo Neruda (1904-1973), Prévert Jacques (1900-1977), Paul Valery (1871-1945), René Char (1907-1988), Maximillien Robespierre (1758-1794), Roland Barthes (1915-1980), Thomas Stearns Eliot (1888-1965), Lev Davidovic Troçki (1879-1940), Voltaire (1694-1778).

Derginin kurucusu ve manevi babası olan Orhan Burian, derginin uzun yıllar fikir hayatımızdaki devamlılığını sağlayan Vedat Günyol ile derginin düşünsel seyrini yönlendiren Sabahattin Eyuboğlu "Yeni Ufuklar" dendiğinde akla gelen kilit isimlerdir. Edebiyat ve tarih çalışmalarıyla belirginleşen Orhan Burian, dürüstlüğü, görev aşkı, fikir özgürlüğüne verdiği önem ve insancıl niteliğiyle kısacık ömründe değerli katkılar bırakmıştır. Son dönem eserlerinde tarih-edebiyat ilişkisine odaklanan Burian, edebiyat tarihimizin hümanist bir tavırla ele alınmasını arzulamıştır. Ona göre, toplumsal koşulların göz önünde bulundurulmadığı tarih yöntemleri kuru bir kronolojik bilgiden öteye gitmemektedir. İngiliz gezginlerin zihinlerinde yer edinen Türk imajını sorgulayan Burian'ın 1952'de yayımladığı "Babıâli Nezdinde Üçüncü İngiliz Elçisi Lello'nun Muhtırası" adlı çalışması tarih yöntemindeki erken dönem kırılmalarından birisiydi. Türk düşmanı olarak tanıtılan George Gordon Byron (1788-1824) üzerinde de duran Burian, Byron'un Yunan davasına katılmakla beraber Türkleri karalamadığını savunmuştur. Burian'ın tarihçiliğe ilgisinin belirgin örneklerinden birisi de vefatından kısa bir süre önce Halil İnalcık (1916-2016) ile beraber bir Osmanlı tarihi yazmayı planlamasıdır (Arık, 1953: 81; Arıkan, 1993; Günyol, Mart 1953: 73; H. Adıvar, 1955: 441; Şehsuvaroğlu, 1953; Taşer, 1953: 73).

Vedat Günyol, Orhan Burian'ın vasiyetini yerine getirmeseydi Yeni Ufuklar gibi uzun soluklu bir dergi süreli yayınlar literatürümüzde yer edinemezdi. Burian'ın, ölmeden önce kız kardeşi aracılığıyla Vedat Günyol'a belli bir meblağ ulaştır-

ması derginin 25 yıllık yayın hayatını desteklemiştir. Hümanist fikirsel desteğinin yanında üşenmeden basım işlerini yüklenen Günyol gibi bir nefer olmasaydı Yeni Ufukların edebiyat, sanat ve düşünce dünyamızdaki çok yönlü konumu oluşmazdı. (Oğan, Kasım 1997: 37; Şehsuvaroğlu, Mart 1953: 76). Hümanizma, evrensellik-yerellik, doğu-batı farklılıkları gibi tartışmalara odaklanan Günyol'un fikri kompozisyonu arzularını seslendirebildiği bir yayın organına kapı açmıştır (Anday, 1973: 89; Erhat, 1974: 16; Ertop, 1997: 33; Rifat, 1999; Seyda, Aralık 1966).

Anday ve Rıfat'a göre, Sabahattin Eyuboğlu dendiğinde Doğu ve Batı'nın kaynaştırılması, Türk dili ile tarihinin çağdaş bilimsel düşünce anlayışları paralelinde görünürleştirilerek evrenselleştirilmesi, uluslaştırılması ile Anadolu'nun can damarı olan köylünün merkezileştirilmesi akla gelmektedir (Anday, 1973: 89; Rifat 1999: 226). Derginin fikri altyapısını görünür kılan makalelerin merkezinde olan Eyuboğlu, hümanist, Anadolucu, çağdaşlaşma taraftarı bir fikir adamı olarak Batı'yı besleyen Antik Yunan kültürünün esas sahibinin Anadolu olduğunu iddia eder (Eyuboğlu, 1996:10; Yavuz, 1973: 121). Batı'yı hümanizma ile bütünleştiren Eyuboğlu Türk okurları ile Batılı düşünce pınarlarını tanıştırabilmek için Günyol ile birlikte yoğun bir çeviri faaliyetine girişir. Bu sebeple hümanizmle bütünleşmiş Batılı dünya görüşünün Batı'nın klasik yazarlarının ışığı altında Türk okuruna tanıtılması için Vedat Günyol ile birlikte uzun soluklu bir çeviri maratonuna girişir (Araz, 1973: 144). Öyle ki bu çeviri maratonu Türk Hukuk Tarihinin ilginç davalarından birisine de kaynaklık eder. 1964 yılında Çan Yayınları'ndan çıkan Gracchus Babeuf'un "Devrim Yazıları" adlı eserini çevirenler Vedat Günyol ve Sabahattin Eyuboğlu'dur. Yeni Ufuklardaki yazılarında para babalarını, softaları ve sahte aydınları hedef alan Eyuboğlu, Anadolu insanının içinde bulunduğu karanlığı

bu çevrelere bağlamıştır (Akagündüz ve Yinilmez Akagündüz, 2011; Velidedeoğlu, 1973: 9). Eyuboğlu, hümanist karakteriyle evrenselliğe, Anadolu'ya inancıyla yerelliğe seslenen, edebiyat, tarih, felsefe, sanat üzerine fikirleriyle belirginleşmişti (Yinilmez Akagündüz ve Akagündüz, 2013; Tütengil, 1973: 55).

Yeni Ufuklar Dergisinde Batılılaşma Tartışması

1954'te "Batı mı Doğu mu?" soruşturmasının yapılması "Yeni Ufukların" Batılılaşma tartışmasına ilk yıllardan itibaren ilgi duyduğunu göstermektedir. Yanıtlar derginin Batılılaşmaya yaklaşımını belirginleştirmektedir. Batılılaşmayı "bütüncül" ve "kısmi" olmak üzere ikiye ayıran Tunaya'ya göre, bilgiyi durağanlaştırmamak, gericilikle savaş, kültürel-fikri düalizmi engellemek, akıl ve bilime odaklanmak bütüncül Batılılaşmanın olmazsa olmazlarıydı (Tunaya, 1999: 59-61).

Dergiye göre, manevi değerlerin arkasına sığınılarak, durağan fikirler demeti ön plana çıkartılarak akıl ve bilim değersizleştirilmekteydi. Adıvar'a göre, Türkiye'de daha temel bilim altyapısı bile yerleştirilememişken Avrupa'daki manevi etkiler Türkiye'ye taşınmamalıydı. Bu sebeple yeni gelişmelerin Türkiye'ye Avrupa'dakine benzer bir etki yapması pek mümkün değildir (Adıvar, Nisan 1954: 338). Anday, böyle bir yaygınlaşmanın Türkiye'de yeni yeni şekillenen bilimsel anlayışı dogmatizme esir edebileceğini savunmuştur (Anday, Nisan 1954: 348). Akıl ve bilimi ön planda tutmayı uzun erimli tarihsel çekişmeler sonrasında öğrenen Avrupa'nın zamanı geldiğinde bilimsel düşünce üzerindeki maneviyatçı eğilimleri sınırlandırabileceğini savunan İbşiroğlu, çağı yakalamaya yeni başlayan toplumlardaki bilimsel metodolojinin Doğu'nun durağan kalıplarına esir edilmemesini istemiştir (İbşiroğlu, 1954: 345). Tam bu noktada "yamalı bohça" kavramını gündeme ge-

tiren Günyol, tekniğin değil o tekniğe hayat veren akla, bilime dayalı zihniyetin öncelikle içselleştirilmesini önermiştir (Günyol, Nisan 1954: 359).

İsmet Zeki Eyuboğlu'na göre, sömüren Batı ve hümanist Batı olmak üzere iki Batı bulunmaktadır. Atatürk'ün başkalarının topraklarına, ekonomilerine göz diken sömüren Batı ile savaştığını hatırlatan yazar, "Millî Mücadele'nin" bu Batı'ya karşı kazanıldığını belirtmiştir. Ancak bu Batı'nın karşısında bir de çağdaş dünyanın dinamiklerini yaratan, düşünen, eleştiren, sanat ve bilim üreten aydın bir Batı daha vardır. Öyle ki ona göre aydın Batı, İlkçağlardan günümüze ulaşan özgür düşüncenin kaynaklarını alarak onu daha da geliştiren, insanlık duygusunu besleyen, yeşerten damardır. Mustafa Kemal Atatürk birinci Batı'ya karşı Millî Mücadeleyi gerçekleştirirken ikinci Batı'yı yani çağın dinamiklerini örnek almaya çalışmıştır (Zeki Eyuboğlu, 1974: 25-27). Sabahattin Eyuboğlu, bu tartışmaya şu şekilde kesin bir tavır koymuştur: "*Batı uygarlığı ile Batı sömürgenliğini birbirine karıştıranlar birer öfke sarhoşu değillerse bilgisizce bir savaş taktiğinin kurbanıdırlar. Böyle bir halt karıştırmak hele yeni Türkiye'nin aydınına hiç yakışmaz; çünkü yeni Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Batı sömürgeciliğinin amansız düşmanı ve Batı kültürünün kulu kölesiydi* "(Eyuboğlu, Kasım 1967:7).

Mardin'e göre, bireyin zihniyette dönüştürülememesi Batı'nın Batı dışı bir ülkede metalaştırılmasına yani taklitçiliğe yol açmıştır. Birey için Batı, lüks ürün fetişizminin afyonudur (Mardin, 2007: 245). 1838 "Balta Limanı Antlaşması" ile başlayan sanayileşme tabanlı sömürgeleştirme süreci 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında doruk noktasına ulaşırken taklitçi, üsten bakan, kamuyu kayıran Batılılaşma adımlarının halk nezdindeki etkilerine değinen Kazgan, Batı taklitçiliği ile Batı biçimi tüketimin zararlarını hatırlatmıştır. Tokgöz'e göre, ekonomik önceliklerle zihni

öncelikler arasındaki kopukluklar Batı taklitçiliğini güçlendirerek akli saikleri değil anlık tüketim bağlarını bireye işlemiştir (H. Kazgan, Aralık 1975: 13-14; Tokgöz, 1967: 24). Bu çerçevede Batı, akıl ve bilimle bütünleşilemediğinden taklit edilmekteydi. Açıkçası derginin ön kabullerine göre gelişmiş bir toplum olabilmek değişime açık, ileri görüşlü, çalışkan zihinlerle olasıydı. Günyol ve Eyuboğlu'na göre, öte dünyacı, durağan bilgi yığınlarıyla mücadele edildikçe onlara karşı muhalefet edildikçe özgür, yaratıcı bireyler yetiştirilebilirdi (Eyuboğlu, Kasım 1964: 2; Günyol, Mart 1965:1) Tam bu noktada Batı ile Doğu arasındaki zihniyette yaşanan farklılığı Tanpınar'ın çıkarımlarıyla anlamlandırmak yararlı olacaktır. Batı ile Doğu'da maddenin algılanışındaki farklılıklar bilginin üretimindeki temel hareketlendiricilerdir. Doğu'da maddeden bilgi elde edilirken o madde ya ilk rastlanışındaki hali ne ise öyle kabul edilir ya da tartışılarak mükemmelleştirilir. Ancak bu mükemmelleşme sürecinde bilgi durağanlaşır, dondurulur ve tartışmaya kapatılır. Batı'da ise bu durum biraz daha farklıdır. Batılı da tıpkı Doğulu gibi maddeyi alır, işler ve mükemmelleştirerek yeni bilgi yığınları elde eder. Ancak Batı'daki akış mükemmelleşenin skolastikleştirilmesiyle sonuçlanmaz. Batı, mükemmel maddeyi zamanı geldiğinde eleştirerek, ondan yeni bilgi paketleri kümelendirerek yeni birikimlere kapı aralar (Tanpınar, 1996:24-27).

Türkiye'deki taklitçi Batılılaşma tartışmasının altında yatanlar Tanpınar'ın bu çıkarımından pek de uzak değildir. Aslında Batı'nın farklılaşan kanallarıyla kaynaşılırken doğru olan uygarlık tarihinin gelişim dinamiğinin işleyişini anlamlandırabilmektedir. Doğulu öte dünyanın arkasına saklanan bir maddi dünya özgürlüğü tanımlarken, Batılı insanın özgürlüğünü bu dünyada görmüştür. Günyol'a göre, Doğu ile Batı arasındaki bu işleyiş farklılığını anlamlandırma çabası derginin sıklıkla değerlendirdiği hususlardan birisiydi (Günyol, Ocak

1966: 20-23). Tarihsel süreçte Doğu'daki bilginin dondurulmasının kitlelerin bilgiye ulaşım yollarını kısıtladığına değinen Günyol, Türk Modernleşmesinde Batı'nın anlamlandırılmasından ziyade taklit ön plandadır. Yani Batı'nın özgür düşünceyi besleyen pınarları taklitçilikle Doğu'nun hareketsizliğine mahkûm edilmiştir. Bu hususta Günyol, Paris sokakları 1900 model taksilerle gündelik hayatını sürdürürken Cezayirlilerin son model araçlara binmelerini örneklemiştir. Öyle ki çağdaşlaşma ile Batılı metalar arasındaki bu ilişki sömürgeciliğin farklı bir yöntemi olup Haydar Kazgan'a göre bir "aylaklar sınıfı" yaratmaktadır (Günyol, Nisan 1954: 358; H. Kazgan, Aralık 1964: 11-12). Günyol, bu zihniyetin karakterini şu şekilde somutlaştırmıştır: "*Memleketine, Kur'an yasak etmiş diye, Venüs heykelinin reprodüksiyonlarını sokmayan bazı Arap devletlerinin başında gelenler otomobillerden inmedikleri gibi, evlerinde buzdolapları, radyolar bulundurmakta da mahzur görmüyorlar. Benim bildiğim, asıl çatışma bilim kafasıyla şeriatçılık arasında vardır. Riyaziye kafayla, mistiklik arasında vardır*" (Günyol, Temmuz 1954: 62).

Muhafazakâr çevrelerin modernleşme tartışmalarında yer yer Japonya'yı örnek göstermeleri eleştirilen hususlardan birisidir. Japon modernleşmesinin 1854 sonrasında elde ettiği başarılar sömürülen ülkeler için bir rol modeline dönüşmüştü. Özellikle Rusya'nın 1905'te Japonya karşısında aldığı yenilgi Doğu'nun yeniden uyanışı olarak tanımlanırken uluslaşmayı şiar edinen devletler içinse örnekti. Millet olma bilincine günden güne yaklaşan toplumlar için "Neden Japonya başardı? sorusu irdelenmeye başlamıştı (Esenbel, 2015). Gerileyişinin altındaki süreçlere Lale Devri'nden beridir farklı reform politikalarıyla müdahale etmeye çalışan Osmanlı aydını da bu soruyu sorarak Japon modernleşmesinin başarısının nedenlerini sentezlenmeye çalışıyordu (Berkes, 2002: 67-68). Ancak Osmanlı zihniyetin dünyasında Japonya imgesi "geleneklerine

bağlı kalarak modernleşen ülke" olarak tanımlandığından Batı'nın tekniğinin alınmasının yeterli olduğu şeklinde bir kanaat yaratmıştı. Dışarıdan bakıldığında kültürünü yaşatarak modernleşmeye çalışan bir ülke profili belirginleşse de bu durum Japonya'nın sadece Batı'nın teknik bilgisiyle yetindiği anlamına gelmemekteydi (Worringer, 2008). Günyol'a göre, Japonya Batı'nın tekniğini taklit etmekten ziyade o tekniği harekete geçiren, geliştiren zihniyete odaklanmıştı. Japonya'nın amacı radyoyu, uçağı, denizaltıyı dışarıdan almak yerine bunların üretilmesini sağlayacak sanayi tesislerine, ekonomik dengeye ve askeri yeterliliğe ulaşabilmektir (Günyol, Nisan 1954: 358). Batı emperyalizminin siyasi, kültürel ve ekonomik hegemonyasından kurtulabilmenin ancak sanayileşmekle, endüstri kafasına geçmekle mümkün olabileceğini savunan Günyol, sömürge ya da yarı sömürge olmamak için Batı'nın taklitçi değil üretici değerlerine odaklanılmasını savunmuştur (Günyol, Ekim 1965: 36). Diğer yandan Günyol'a göre, aslında Japon modernleşme süreci kaos yaratmış sorunlu bir modernleşmeydi. Batı'nın endüstri kafasını alarak modernleşen Japonya, iki savaş arası dönem ile İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı politikalarla hümanizma ile demlenmeyenlerin nasıl barbarlığa sürüklediğinin de sembolüdür. Doğu'nun en güçlü sanayisi ile ordusuna ulaşan Japonlar; hümanizmasız kalkınma çabasının acılarını çektikleri gibi etraflarına da acı çektirdiler. Bu çerçevede Günyol'a göre, sağlam bir iktisadi ve endüstriyel kalkınma hümanizmadan feyz alan değerlerle olasıydı (Günyol, Ekim 1965: 37).

Yeni Ufuklar, Batılılaşmanın yarattığı kültürel düalizmin de ayırdındadır. Kültürel ikilik tartışması modernleşme tarihimizin başlangıcından beri gündemimizde olan bir konudur. Yavuz'a göre, bürokratik dönüşümde Batı'ya açık olan Tanzimatçıların zihni dönüşümde Batı'yı anlamlandıramamaları ikiliğe yön vermiştir (Yavuz, 1970: 29-30). Tanzimat'ın hukuki,

bürokratik ve eğitsel reformları eski kurumların yanında yeni kurumlara hareket alanı sağlamaya çalıştığından bir eski-yeni çatışması yaratmıştır. Yaşar Nabi, eski-yeni çatışmasını şu şekilde anlatmıştır: "*Meselâ haklı olarak ele aldığınız şu musiki meselesine bir göz atalım. Bu alanda bir ikilik değil üçlük karşısında olduğumuzu fark ederiz. Köylülerimiz Batı musikisine de fasıl musikisine de yabancı gözüyle bakar. Şehirlilerimizin bir kısmı fasıl musikisine, bir kısmı Batı musikisine, küçük bir kısmı da halk musikisine hayrandır. Böyle bir manzara pek az millette görülür*". (Nayır, 1954: 45-46) İkilik ile başa çıkabilmek için bütüncül Batılılaşma şarttır. Adnan Adıvar, bu düalizmin tam bir Batılılaşma ile sonlandırılabileceğini savunmuştur. Batılılaşırken geleneklerimizin, göreneklerimizin, kültürümüzün, geçmişimizin elbette ki göz ardı edilemeyeceğini aktaran Eyuboğlu'na göre, dikkatlerden kaçırılmaması gereken husus eskinin sırtından geçinenlerin yeniyi boğmalarına izin vermemektir (A. Adıvar, Temmuz 1954: 42; Eyuboğlu, Temmuz 1954:44). Günyol ise fen bilimlerindeki olağanüstü dönüşümlere rağmen hâlâ Orta Çağ'ın statikliği ile kendisini anlamlandıranlar yani ileriyi yaşarken geriyi düşleyenleri kültürel ikiliğin kaynağı olarak tanımlamıştır (Günyol, Ocak 1965: 10-13). Kanaatlerini daha da sertleştiren Günyol'a göre kültürel ikilik aydını bölmeli bir kafaya esir ederek gidilecek olan yeri şaşırtan zihinsel bir hastalıktır (Günyol, Kasım 1955: 201-204). Tartışmayı farklı bir çerçeveye taşıyan Eyuboğlu ise ilerici gözükenin gerici, gerici gözükenin ise ilerici olabileceğini hatırlatmıştır. Ona göre, yıllarca gerici olmakla suçlanan Abdülaziz (1830-1876) aslında Namık Kemal (1840-1888) ya da Şinasi (1826-1871) kadar ilericidir. Avrupa'yı ilk kez ziyaret eden, demiryolunu gerekirse Topkapı Sarayı'ndan hatta göğsümden geçirebilirsiniz diyen, Batılı eserleri çeviren ilk kurumu açan, ilk kez tek kadını eşi sayan, Abdülaziz Batı'ya en açık hükümdarlar-

dan birisiydi (Eyuboğlu, Eylül 1964: 2).

Tanzimat Dönemi ve sonrasında gerçekleştirilen reformların devleti kurtarabilmek kaygısı etrafında yukarıdan aşağıya uzandığını belirten Gülten Kazgan'a göre, bu süreci tersine çeviren yani dönüşümü aşağıdan yukarıya yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk'tür. Hatta ona göre, bazı çevrelerin 1950 sonrasında Atatürk'ün aşağıdan yukarıya uzanan politikalarını üst yapı devrimlerini merkezileştiren şekilsel bir mahiyete büründürmeleri rastlantı değildir (G. Kazgan, 1952: 14). Konuyu somutlaştıran Günyol, Atatürk gibi ateş yakıcılara karşı çıkan kişilerin Atatürk'ün heykellerini yaparak sadece o ateşin küllerini koruduklarını yani softalara yardımcı olduklarını aktarmıştır (Günyol, Mart 1965: 7-10). Gülten Kazgan'a göre, Batı taklitçiliğinden öteye geçemeyen bize özgü bir burjuvazi yaratabilme kaygısı altında alt yapı devrimlerini unutan bir üst yapı devrimleri hiyerarşisine odaklanmıştır (G. Kazgan, Ağustos 1952: 16-17). "Alt yapı devrimlerini üst yapı devrimlerine" boğduranlar Haydar Kazgan'a göre, Osmanlı'nın çarpık sistemini kapitalist ilkler bağlamında devam ettirmek arzusuyla Batı ajanı haline gelen para babalarıdır. Hatta ona göre bunlar, "aylaklar sınıfının" kendisidir (H. Kazgan, Aralık 1964: 11-12). Günyol bu yapıyı şu şekilde anlatmakta: "*Batı dünyasında burjuva egemenliğinin bütün gücüne rağmen paranın yanında zekânın ve kültürün de gelişip, üstünlük kazanmasına önem verilmiştir. Bizde ise zekâdan yana inanılmayacak kadar yoksul, kültürsüz kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen bir zenginler azınlığı türemiştir. Bunlar devlet işlerine, kültür işlerine el atmakta ve onarılmaz bir aşağılık duygusu içinde düşünce özgürlüğünü yok etmeye çalışmaktadır*" (Günyol, Haziran 1966:22).

Bu çerçevede kitlenin, hareketsizleştirilebilmesi için Batıcı, evrensel özgür düşüncenin kökleşmesine engel olunmalıydı. Özgür düşüncenin yaygınlaştırılması, Türk insanının gelişimini

engelleyen binlerce yıllık karanlık ortamın Batıcı, akılcı, bilimci, gerçekçi bir zihniyetle yenilgiye uğratılmasıyla mümkündü (Günyol, Kasım 1964: 2-3; Eyuboğlu, Ağustos 1965: 2-5).

Osmanlı ve Türk modernleşmesinde aydınların benimsediği akım pozitivizmdir. Bilimsel ve tekniksel gelişmeler paralelinde burjuvazinin dini inançlarının zayıflaması Fransa'da pozitivizmi şekillendirmiştir. "Pozitivizm" aydınlarımızın Batı'yı Hıristiyanlığa bulaşmaya gerek kalmaksızın anlamalarını sağlamış, gündelik yaşamı laiklikle bütünleştirerek kültürel ikiliği kontrol altına almaya çalışmıştır (Timur, 1993: 107-111). "Kültürel ikiliğin" Modern Türkiye'ye hâkim olmasını engelleyebilmek için laiklikten taviz verilmemeliydi. Eyuboğlu'na göre, akla ve bilime olan inancı güçlendirerek statik fikirler ağının toplumu etkilemesini engelleyebilmenin yolu laiklikten geçmektedir (Eyuboğlu, Kasım 1963: 1-4). Laiklikle Batılılaşmayı sekteye uğratan donmuş zihniyetin güçlenmesi engelleneceğinden din sömürüsü ile de mücadele edilebilecekti. Bu noktada Anday'a göre gerçek din adamı, vicdanen herkesin rahatça, özgürce yaşayabilmesine izin vererek dini sömürmeyen kişidir (Anday, Kasım 1963: 6-8).

Yavuz, yeni bir dünya görüşünün oluşamamasını düşün özgürlüğünün varlığı ya da yokluğuyla bağlantılandırmaktan ziyade toplumsal koşulların yeterliliği ile bütünleştirmiştir. Avrupa'da özgür düşünce ile kapitalizmin iç içe geçmesi, kavramda ve kategoride dönüşüme açık toplumsal birimler oluşturmuştu. Bu çerçevede modernleşme sürecine çözülmemiş bir feodal yapı ile dahil olmaya çalışan Osmanlı toplum yapısında, kavramda ve kategoride dönüşüm sağlanamadığından düalizm güçlenmiştir (Yavuz, 1974: 22-23). Yavuz'a göre, kültürel ikilik Osmanlı burjuvazisinin kültür-değer düzenine hâlâ bağlı olanlardan kaynaklanmaktaydı. Atatürklü yıllarda "Batı merkezli halkçı-hümanist devrim

felsefesi" ön plandayken onun ölümünden sonra son dönem Osmanlı mantalitesinin ağır basmaya başlaması düalizmin çözülmesini engellemiştir. Yavuz'a göre, medreselerin yerini çağdaş okullar ve çağdaş araç-gereçler almış olsa da bu okullarda Osmanlı burjuvazisinin kültür-değer düzeni kırılamadığından diplomalı yarı aydınlar yetişmeye devam etmekteydi (Yavuz, 1966: 18-20).

Eyuboğlu da Mardin'in "Bihruz Bey'de" sembolleştirdiği aşırı Batılılaşmış, toplumundan kopuk züppe imajına değinmiştir. Mardin'e göre, aşırı Batılılaşanlar Fransızca bilmenin, Batılı gibi giyinmenin, Batılı gibi hareket etmenin farklılaştırıcı gücüne inandıklarından yüzeysel bir Batılılaşmayla yetinmişlerdir. "Merkez-çevre" tartışmasında merkezle kaynaşan bu aşırı Batılılaşma devleti, çevreye yabancılaştırırken çevreyi cemaatleştirmiştir (Mardin, 2007: 21-28). Eyuboğlu'na göre, dolaylı yollarla cemaatleşmeyi destekleyen aşırı batılılaşmış çevreler, Avrupa'nın nimetlerinden yararlanmalarına rağmen toplumunu kalkındırmak için çabalamayan, ilerici gibi gözüken ama özünde gerici olan kişilerdir. Hatta ona göre, Sivas'ın herhangi bir ilçesinde ebe okulu açan sıradan eğitim almış bir kişi Fransa'nın bilmem ne okullarında okuyan ama halkıyla kaynaşamayanlardan daha ilericidirler (Eyuboğlu, Eylül 1964: 3-4). Devrimci geleneğin yetiştirdiği fildişine hapsolmuş kadınların köylü kadınlardan kendilerini soyutlamalarını eleştiren Erhat ise köylü kadınları devrimci kadınların dönüştürmesi gerektiğini savunmuştur (Erhat, 1957: 154-156).

Yeni Ufuklar Dergisinde Aydın Kavramı ve Tartışması

Dergideki yazıların genel muhteviyatı üç tip bilgiyi üreten ve yayan gruba odaklanmaktadır. Bunlar "softalar", "sahte aydınlar" ve "gerçek aydınlardır". Softa kavramıyla skolâstik düşünceyi kaynaştıran dergide, softalar özgür düşünceli

Türkiye'nin önündeki en büyük engel olarak tanımlamışlardır. Açıkçası Batılılaşma tartışmaları bağlamında irdelenen "donmuş bilgi birikimi" doğrudan softalarla alakalıdır. Bir inanca tartışmasızca bağlanan softa, dimağındaki bilginin kayıtsız koşulsuz gerçekliğine inandığından o gerçeğin değiştirilmesine ya da eleştirilmesine sıcak bakmaz, düşünebilecekken düşünemediğinden zihniyetini tek bir görüşe bağlar (Baykurt, 1959: 128; Eyuboğlu, Eylül-Ekim 1959: 122). Kemal Tahir'e göre, Türkiye'de yobazlığın oluşmasını sağlayan çok güçlü tarihsel dinamikler bulunmaktadır. Ekonomik tabanları bulunmayan tekke ve tarikatların toplum üzerindeki dinsel hakimiyetleri softaları tarihsel bir içe kapanışa mahkûm etmiştir (Tahir, 1960: 221-222). Yeni bir fikri birliktelik yaratmaktansa eskiyi saklamanın kolaylığına kaçmaları Eyuboğlu'na göre, softaları durağanlaştırarak her türlü ilerici harekete karşı sert bir bağnazlığa mahkûm etmiştir. Eyuboğlu'nun şu örneği anlatmak istediğimiz noktaya ışık tutmaktadır. "*Mevlâna Celâlettin bir idealistti; onun düşüncesini kurtulduğu çıkmaza yeniden sokan nice Mevleviler ise bir softadır. Mevlâna: Ya olduğun gibi görün ya göründüğün gibi ol mu demiş? Onlar tam olmadıkları gibi görünmüş, tam görünmedikleri gibi olmuşlardır*" (Eyuboğlu, Eylül-Ekim 1959: 124). Yaratıcıyı her yerdeki değerleriyle anlamaya çalışan Mevlana'nın yattığı yere dinsel anlamlar yüklenmesi Özerdim'e göre, softanın kalıplaştırma, durağanlaştırma, geçmişe hapsetme çabalarına bir örnektir (Özerdim, 1966: 41-42).

Softanın karakteri ele alınan bir başka konudur. Softa silik, endişeli, kararsızdır. Modern Türkiye'yi kendisine uydurmaya çalışan softanın hareketsizliğini Baykurt şu şekilde anlatmakta: "*Onlara göre başımızdaki görevliler, 'Allah ve peygamber tarafından" atanmış kimselerdir, hiçbir şekilde hata yapmazlar; "Hata yapıyorlar!' diye söylemek, yöneticilerimizi ulu orta*

eleştirmek, bizdeki yurt sevgisinin azlığına işarettir. Onlara göre, millet kıpırdamasın, uyanmasın. İşi gücü bırakıp tesbih çeksin. Tıraş olmasın, sakallı gezsin..." (Baykurt, 1959: 128). Uçkan'a göre, softalar "bilinçli-gelenekçilerdir". Gündelik hayatının kaygısındaki "bilinçsiz-gelenekçileri" yönlendirenler bu "bilinçli-gelenekçilerdir". Us dışı inançlar etrafında bocalayan, bürokratlara küskün, vergi ve askerlikten bıkkın "bilinçsiz-gelenekçilerin" arasına dağılan "bilinçli-gelenekçiler" her türlü akılcı kompozisyonu akıl dışı görüşlerle boğabilmektedirler (Uçkan, 1966: 43). Anday ise softalığın sadece dinle ilişkilendirilmesini eleştirmiştir. Ona göre, softalık çağın koşullarına da kendisin uydurabilir. Bu çerçevede Anday, özgür düşünceye engel olan, çözüm üretmekten ziyade sorunları büyüten, her türlü ideolojik birikim içinde skolastikleştirmeyi güçlendiren herkes aslında softadır (Anday, Eylül-Ekim 1959: 131). Orhan Kemal'e göre, politikanın softaları dinin softalarından çok daha tehlikelidir. Din softalarının ancak politika softalarından aldıkları destekle başarılı olabileceklerini iddia eden Tonguç, softalığın bu iki yönünün birlikteliğinin ülkeleri, toplumları karanlığa sürüklediklerine değinmiştir. Onların politikacılar aracılığıyla ülke yönetimine sirayet ettikleri dönem tarihin en karanlık devirleridir (Orhan Kemal, 1959: 124; Tonguç, 1960: 269).

Açıkçası politika softalarının varlığı bizleri "sahte aydın" tanımlaması ile iç içe bırakmaktadır. Osmanlı modernleşmesi eğitim kurumları sayesinde aşağıdan yukarıya uzanan, padişahı değil devleti merkezileştiren, pozitivist bir "küçük burjuva radikalizmi" yaratmıştır. Timur'a göre, devrimin karakteri ile geleceğini yönlendiren bu küçük burjuvazi radikalizmidir (Timur, 1993: 107-111). Batı'da kapitalizmle bütünleşerek farklılaşan burjuvazi, aristokrasi, feodalite ve kiliseye açtığı savaşla devrimci, reformcu karakterini oluşturmuştur. Özlü'ye göre, Türk burjuvazisi, feodal dinamiklerle mücadele etmek

yerine onu koruyarak gelişen muhafazakâr bir yapı olduğundan küçük burjuva radikalizmi zamanla gücünü kaybetmiştir (Özlü, Eylül 1965: 49). Mardin'in de değindiği gibi aslında devletçi seçkin aydın sınıfının belirginleşmesinde rol oynayan husus "Kameralizm" gibi merkantilist politikalardır. Alman birliği ile kalkınmasında kameralizmin oynadığı rol Osmanlı aydınını burjuvazinin yokluğunda sivil-askeri bürokratik yapılar düzleminde devletle bütünleştirmiştir. Kameralizm, devletçi-seçkinci bir aydın grubun desteğiyle üreticinin bilinçlendirilerek üretimin arttırılması sonrasında açığa çıkan gelirle modern bir ordu, modern bir devlet tasarlamayı amaçlamaktaydı (Mardin, 1990).

Bu noktada modern devlet ve modern ordu yükünün yarattığı toplumsal krizi anlayabilmek için "potlaç" kavramına odaklanmak yardımcı olabilir. Kapitalizm öncesi topluluklarda ekonomik ve kültürel yaşamın "veren elin alan elden üstün olduğu" potlaç kavramıyla bütünleştirenler vardır. Toplumsal bir servet ve sınıfsal katılaşmayı engelleme işlevi gören potlaçta zenginleşenlerin karşılık beklemeksizin zenginliklerini alt sınıflarla paylaştırması arzulanır. Öyle ki kişinin toplumsal statüsünü belirleyen ne kadar zengin olduğu değil ne kadar paylaştığıdır. Yani paylaşımın niteliği ve niceliği arttıkça paylaştıran kişinin statüsü de artardı (Adanır, 2004). Osmanlı Devleti'nde de halk devletten, devlet büyüklerinden ve zenginlerden sahip olduklarının bir kısmını paylaştırmalarını beklerdi. Sarayın bile meşruluğu aslında elindekilerini çevre ile paylaşabilmesiyle orantılıydı. Kapital hiyerarşinin artan gücü düzleminde merkezi bürokrasilerin güçlenmesi potlacın gücünü azaltmıştır.

Bu çerçevede Osmanlı Reformistlerinin merkezi bir bürokrasi, merkezi bir ordu yaratabilmek kaygısıyla vergi yükü ile askerlik yükümlülüğünü arttırmaları "veren değil sürekli alan el" imajını kuvvetlendirdiğinden kitleler ile aydınlar

arasındaki uçurumu arttırmıştır (Mardin, 2007: 75-79).

Açıkçası Osmanlı modernleşme sürecinin karakteri nedeniyle halk için aydın onu zorla Batılılaştırmaya çalışandı. Aristokrasi ve büyük burjuvazinin yokluğunda kendisini devletle bütünleştirmekten başka bir şans bulamayan "Osmanlı-Türk aydını", Oran'ın da belirttiği gibi Batılı, eğilimler ve eğitimler çerçevesinde Batı'nın üstyapısını hâkim kılmanın yollarını arayan zorlayıcı, elit bir devrimcilik izlemiştir (Oran,1995: 392). İşte bu durum bizleri "sahte aydın" kavramı ile tanıştırmaktadır. Eyuboğlu'na göre, Osmanlı bürokrasisinin Kurtuluş Savaşı yıllarında izlediği pasif siyaset sahte aydınlarımızı somutlaştırmıştır. Baloları, kadeh tokuşturmayı Batılılaşma olarak algılayanlar, değişmek istermiş gibi görünüp aslında değişime karşı olanlar, kendisi gibi gözükmeyeni küçümseyenler, ben anlatsam da onlar anlamaz diyerek halkı cahilliğe terk edenler ona göre sahte aydınlardır (Eyuboğlu, Ağustos 1960: 201-2010; Eyuboğlu, Ocak 1965: 1-4).

Eyuboğlu Dil Devrimi tartışmalarından hareketle kara aydını şu şekilde anlatmakta: "*Bizim memleketimizde dil devrimini ve belki bütün devrimleri duraksatan, oturum diyecek yerde in'ikad diyen ne devlet, ne millet, ne sağcılar, ne solcular, ne gerçek demokratlar, ne gerçek halkçılar, ne gerçek dindar, ne de gerçek dinsizler. Bir çeşit ve oldukça bol aydınlar var ki bizim memlekette yalnız kendi çıkarını düşünür; çıkarı sarsıldığı zaman Atatürk'e, İnönü'ye, Menderes'e, gelmiş gelecek bütün başlara, boş verir; her düşene oh olsun deyip, her çıkandan kendi çıkarlarını beklerler. İşte onlardır asıl devrim gücümüzü alttan alta kemiren, başlanmış işlerin yarıda kalmasına önayak olan. Bulanık suda balık avlayan, çıkar düşünmeden çalışanların ayağını kaydıran, baştakilerle gerçek devrimcilerin arasını açan onlardır, o satılık aydınlar*" (Eyuboğlu, Haziran 1958:3). Söylemini daha da sertleştiren düşünür, gerçek düşmanın zorbalar, diktatörler, eşkıyalar ol-

madığını beş kuruş için beş milyon insanın canının yanmasını göze alan halkı halk adına, ahlakı ahlak, bilimi bilim, dostluğu dostluk adına sömürenleri eleştirmiştir. Ona göre, bu tip aydınlar hep çatan, hep leke süren, hep suçlayan insanlardır (Eyuboğlu, Ocak 1963: 1-6; Eyuboğlu, Temmuz 1958: 43). Eyuboğlu, sahte aydınlar ile halk arasındaki ilişkinin tarihsel, edebi birikimini Karagöz ve Hacivat'tan hareketle şu şekilde örneklemiştir: "*Hacivat donmuş bir kültürün adamıdır, Karagöz ise, bütün bilgisizliğine karşın, söz dinler, anladığı kadarını söyler, aklı yatıncaya kadar ne demek istendiğini sorar ve Hacivat'ın dolaplarına düşmek pahasına da olsa, olumlu işlere girişir. Mutlu azınlığın çıkarcı temsilcisi Hacivat, Karagöz'ün ve halkın dost gözüken düşmanıdır. Yar bana bir eğlence diye çağırdığı Karagöz'e kendi çıkarına işler teklif eden Hacivat, sanat bahanesiyle halk devletine, Atatürkler'e, İnönüler'e kazık atan aydınlara çok benzemiyor mu?*" (Eyuboğlu, 1996: 46). Öyle ki Eyuboğlu'na göre, gerçek aydınların kendilerine bulaşmamasını isteyen para babaları sahte aydınlar ile bir iç içe geçmişlerdir (Eyuboğlu, Ekim 1970: 3). Günyol'a göre Peyami Safa, Samet Ağaoğlu (1909-1982) ve Abdülhak Şinasi Hisar (1887-1963) gibi kişiler aklın ve bilimin gücüne inanmayan topluma ayna tutarak geçinen insanlardır (Günyol, Mart 1950: 15). Gülten Kazgan ise sahte aydınlar ile para babalarının bir mobilyacıya gittiklerinde en son baktıkları hatta hiç bakmadıkları eşyanın kitaplık olduğunu iddia etmiştir. Lüks yatak odalarının yanında onlar için kitaplık sönüktür; kitaplık magazin dergilerini koruyan bir süs eşyasıdır. Açıkçası ona göre fakir, zengin, cahil, eğitimli demeden Türk insanının tek sınıfsal farksızlığı kitaplık sahibi olmamaktadır (G. Kazgan, Nisan 1964: 5).

1955'te gerçekleştirilen soruşturma, derginin "gerçek aydına" yaklaşımını belirginleştirmekte. Dergi için gerçek aydın, devrimin ışığına sahip olandır. Tütengil'e göre sağduyusunu

yitirmemiş, insanını tanıyan, yeni için çabalayan, fildişi kulesine çıkmayarak deneyimlerini gerçeklerden taviz vermeksizin aktaran namuslu kişi gerçek aydındır (Tütengil, 1955: 289). Aydın kişi bilimsel düşünebilmeli, akıl ve mantık paralelinde çıkarımlar yapabilmelidir. Aydın, yurt ve dünya ölçeğindeki sorunların çözümlenmesinde, bilginin araştırılmasında, yorumlanmasında, öğretilmesinde, eleştirilmesinde sezgiye değil akla başvurandır. Bu çerçevede sahte aydından gerçek aydını ayıranlar hep hakkın yanında olmak, eleştirebilmek ve sorumluluklarını unutmamaktır. Her zaman azınlığın yanında olması gereken gerçek aydın, iktidarın ve güç çevrelerinin her türlü baskısına rağmen sorumluluk bilinci altında her zaman halkın yararına olanı yapandır. Halkçı, sorunluluk sahibi gerçek aydınlar halka indikçe, halkı tanıdıkça, halka kendisini tanıttıkça akıl, mantık ve bilimin ışığında sahte aydınların sayısını azaltabilirdi (Diren, 1955: 331; Günyol, Ağustos 1954: 81-83; Kartal, 1955: 336-337). Haydar Kazgan'a göre ise sahte aydınlar karşısında gerçek aydınlarımızın sayısının daha az olmasının nedenini toplumsal bir sınıfın eksikliğine yani burjuvazinin yokluğuna bağlamıştır. Aydınlarımızın yol göstericilik işlevini tam olarak gerçekleştirememelerinin nedenini Türk toplumunun bir burjuva sentezine ulaşamamış olmasına bağlayan yazar, bürokrasiye, memuriyete mahkûm kalan aydının Doğu tipi otoriter devlet anlayışı karşısında suskunlaşmıştır (H. Kazgan, Mart 1965: 33-36). Geçim kaygısındaki Türkiye aydını softalar, sahte aydınlar ve para babaları karşısında devletten başka koruyucu bulamamıştır (Yörükoğlu, 1955: 330; H. Kazgan, Şubat 1965: 8-9).

Gerçek aydının kendisini şehirlerde konumlandırarak taşrayla ilgilenmemesi, taşrayı Osmanlı'dan kalma memur-aydın tipi algılamasıyla sınırlandırmaktadır (H. Kazgan, Nisan 1965: 24-26). Aytekin'in şu örneği anlatılmak isteneni somutlaştırmakta: "*Kaldığım on gün içinde, bu türbelerin önünde,*

çok uzak yollardan gelmiş adaklı-niyazlı, sakalları bıyıkları birbirine karışmış, küme küme ziyaretçileri göstererek: Tekke açıldı mı ki bunlar bu kadar serbest geliyorlar? dedim. Sorduğum bu sual karşısında, yüksek tahsilli yabancı memurundan, yerli esnafına kadar hepsinden ayni cevabı aldım: "Açılmadı ama idare ediyorlar." "İdare ediyorlar ama memleket nereye gidiyor? Hani Atatürk İnkılâbı? Hani, inkılâpları koruma kanunları, falan filan" diyecek oldum. Oyun ve tavla partilerinden başlarını isteksizce kaldıran bu aydın kişilerin, hepsinden birden aldığım tek cevap: Şimdi memlekette demokrasi var. Hem adam sen de boşver, dünyayı biz mi ıslah edeceğiz?" (Aytekin, 1955: 334). Aslında gerçek aydının asıl görevi bu "aman idare ediyoruz" tavrını engellemekti. Aydın halkını hor görmemeli, onu suçlamamalı; kendi suçunu ona yüklememeli, onu anlayabilmeli ama kendisini de ona anlatabilmeli. Tütengil'e göre, hayatını halkı aydınlatmaya adayan bir avuç gerçek aydın, "fildişi kulesinden" çıkmayan binlerce aydından çok daha fazla iş başarabilirdi. (Tütengil, 1959: 431). Boran'a göre, ise gerçek aydın kitap okumaya ayırdığı zaman kadar kitleyle iç içe geçen, aksiyonlar geliştiren, harekete hareket ederek katkıda bulunandır (Boran, 1962: 7-14).

Günyol'a göre, gerçek aydın her ikisi de birbirini besleyen "bölmeli kafa" ile "taklitçilikten" uzak durabilmeliydi. Türkiye'deki zengin kültürel, tarihsel, dinsel dinamikler, çeşitlilikler ister istemez gündelik hayatımızdaki bölmeli zihniyeti beslemiştir. "Bölmeli kafadan" kurtulamayan aydınlarımız Batı'yı hakkıyla anlayamadıklarından ister istemez kısır bir taklitçiliğe mahkûm olmaktadırlar. (Günyol, Kasım 1955: 201-204). Gülten Kazgan'a göre, aydın yaratıcılığını geliştirdikçe gerçek aydına dönüşebilirdi (G. Kazgan, Şubat 1963: 1-2). İsmet Zeki Eyuboğlu'na göre, ise gerçek aydın yerel ile evrenseli insancıllıkla bütünleştirerek aydınca bir düzen yaratabilmeliydi. Hümanist aydın bu çerçevede hem

ülkesinde hem de başka ülkelerde insan haklarını ihlal eden her türlü adımın, tavrın karşısında durmalıdır (İ. Z. Eyuboğlu, 1974: 35-38). Tütengil, 10 Ekim 1965 seçimleri sonrasında yazdığı "Aydınların Yenilgisi" adlı makalesinde aydınların politikacılarla birlikte post kavgasına girdiklerini, "yangeldizm" ya da "karamsarlık buhranında" hareketsiz kaldıklarını, halka somut değil soyut bir varlıkmış gibi yaklaştıklarını, halkla iç içe geçmekten korkarak kişisel çatışmalara girdiklerini aktarmıştır (Tütengil, 1965: 24-26).

Sonuç

Batılılaşmanın gerekliliğini tarihsel bir zorunluluk olarak gören Yeni Ufuklar, taklitçi, üst-yapıcı bir modernleşmeden ziyade üretim tekniklerine, ekonomik yeterlilik kanallarına, akla ve bilime dayanan bilimsel kategorilere odaklanmıştır. Derginin düşünsel perspektifine göre, çağdaşlaşma sürecinde izlenmesi gereken yol metalaştırılmış, fetişleştirilmiş bir değişime değil zihniyette dönüşüme odaklanabilmektir. Batı'nın üretim biçimlerinin, bilimsel düşünce sistemlerinin ve ekonomik rasyonalitesinin ardındaki zihin içselleştirilebilirse modernleşmenin yüzeysel kanallarının yerini yaratıcı, hümanist, akılcı özümseme biçimleri alabilirdi. Yeni Ufukların Batılılaşma düzleminde Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürkçülük ile birlikte belirginleşen "pozitivist ilkelerin" savunucu olması bir rastlantı değildir. Her iki dünya savaşının da 19. yüzyıldaki bilime ve tekniğe olan güveni, yıkıcı silahlar eşliğinde sarsması 1950'li yıllardan itibaren maneviyatçı, sezgici fikirleri yeniden güçlendirmiştir. Yeni Ufuklara göre, Türkiye gibi çağı yakalamaya çalışan ülkelerde "maneviyatçı fikirlerin" güçlenmesi, "rasyonaliteye" dayanan bilgi kanallarının gelişiminin engellenmesi hatta ortadan kaldırılması anlamına gelmekteydi. Bu nedenle dergi, pozitivist fikirlerin

boğulmaması, özgür düşüncenin gelişiminin engellenmemesi, insan olma bilincinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için Batı'nın insani, üretici, yaratıcı kanallarıyla kurulan bağın daha da güçlendirilmesini arzulamıştır. Ancak Batılılaşmanın "imparatorluktan-ulusal devlete" uzanan süreçte izlediği yöntemler bize özgü bir "kültürel ikilik" yaratmıştır. Osmanlı modernleşme dizgesinin merkezin gereksinim duyduğu yetişmiş insan potansiyeline odaklanan lojistik karakteri, "çevre-merkez" ya da "büyük kültür-küçük kültür" çatışmasını yaratarak beslemiştir.

Özellikle bürokratik elitin, üretici mekanizmaları besleyen modernleşme politikaları yerine lojistik modernleşmenin ağır yükünü geniş halk kitlelerine yüklemeyi tercih etmesi; Batı değerleri ile ahlaki yozlaşmayı aynı sepette tutarak modernleşmeye yönelik toplumsal direnci güçlendirmiştir. Bu bağlamda derginin Batılılaşmanın elitist, halktan uzak, batılı olmayı batılı görünmekle eş sayan çevrelere karşı cephe aldığı belirginleşmektedir. Açıkçası dergi, bilgiyi dondurmaya çabalayan "softa" zihniyetine cephe aldığı kadar bilgiyi "para babaları" ile gösterişe indirgeyen çağdaşlaşmayı özde değil dışta kullanan "sahte aydınlara" da karşıdır. Dergiye göre, "kültürel ikiliği, bölmeli kafalığı, yamalı bohçacılığı" sonlandırabilmenin yolu "laiklikten" taviz vermeyen, "Şekilsel Atatürkçülüğe" değil "Halkçı Atatürkçülüğe" güvenen gerçek aydınlarla mümkündür. Batı'nın görünüşünün değil evrenselleşen değerlerinin topluma, halka, millete sağlıklı biçimde entegre edilebilmesi için donuk-statik düşüncenin gelişimine izin verilmemeli, din sömürüsü engellenmeli, üstyapıcı devrimlere değil alt-yapıcı devrimlere odaklanılmalıydı. Aslında dergiye göre, Batılılaşmak, Batı gibi olmaktan ziyade onun akılcı, deneyimci, bilimci bilgi üretim saikleri ile bütünleşerek hakkını, hukukunu bilen eğitimli vatandaşlar yaratabilmektir.

Dergide bilginin üretilmesini ve yayılmasını sağlayan çevrelerin konumu da modernleşme bağlamında detaylandırılmıştır. Dergiye göre, dinle sınırlı kalmayarak özgür düşüncenin yaygınlaşmasını engelleyen softalar; Batının üstyapıcı unsurlarını taklit eden, para babaları ile iç içe olan sahte aydınlar ile toplumsal sorunlara duyarlı, yaratıcı, eleştirel, akılcı düşünebilen, halkla bütünleşebilen "gerçek aydınlar" olmak üzere üç tip kategori vardır. Dergiye göre, softalar "bilinçli gelenekçiler" ve "bilinçsiz gelenekçiler" olmak üzere iki türdür. Kendi dini, kültürel saikleri içinde gündelik hayatın kaygısıyla didişen halkın önemli bir kısmı bilinçsiz gelenekçiyken bu kitlenin arasında dolaşarak skolastik bilgi yığınlarını yaratan ve yaşatanlar ise bilinçli gelenekçilerdir. Pragmatik, lojistik modernleşme çabasının ürünü olan sahte aydınlar ise para babalarıyla kurdukları ilişkiye güvenen, güç odaklarının çerçevesinden çıkmayarak toplumunun, halkının ihtiyaçlarını bireysel ihtiyaçlarının gerisinde tutandır. Dergiye göre, gerçek aydın ise sahte aydından farklı olarak bürokratik çizginin dışında geniş yığınlarla kaynaşabilendir. Burjuvazinin yokluğunda ancak devlette kendini ifade edebilme şansı bulan gerçek aydın devletin halkla bütünleşebilmesinin aracı olmak zorundaydı. Gerçek aydın yurt ve dünya sorunlarının farkında olan, eleştirmekten, yaratmaktan kaçınmayan, akıl ve bilimi kendisine yol edinen, hümanist-evrensel-yerel ilkeler bağlamında gerçekçi değerlerle halkıyla bütünleşendir.

Kaynaklar

Adanır, Oğuz, Osmanlılar ve Ötekiler (Kapitalizm Öncesi Evrensel Kültür/Zihniyetten Günümüze), İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2004.

Adıvar, Adnan A. "Cevap I (Batı Mı Doğu Mu)", Yeni Ufuk-

lar, 2/23 (Nisan 1954): 337-338.
Adıvar, Adnan A., "Cevap I (Gelenekler Üzerine)", Yeni Ufuklar, 3/26 (Temmuz 1954): 41- 42.
Adıvar, Halide Edip, "Orhan Burian, "Ufuklar, 3/36 (Mayıs 1955): 441.
Ahmad, Feroz, Modern Türkiye'nin Oluşumu, İstanbul, Kaynak Yay., 1999.
Akagündüz, Ümüt, "Sabahattin Eyuboğlu (1908-1973): Anadolu'nun Evrenselliğini Anadolu'nun Yerelliği ile Bütünleştirmeye Çalışan Bir Kültür Adamı, Siyasal ve Entelektüel Tarihimizden Portreler, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2001: 206-246.
Akagündüz, Ümüt ve Yinilmez Akagündüz, Seval, "Çok Yönlü Bir Fikir Adamının Geçmişe Bakışı: Sabahattin Eyuboğlu ve Tarih", Folklor/Edebiyat, 17/68, 2011: 187-206.
Alabaş, Ramazan, Cumhuriyet ve Çocuk, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2019.
Anday, Melih Cevdet, "Bir Düşünür", Yeni Ufuklar, 20/234 (Mart 1973): 89-93.
Anday, Melih Cevdet, "Cevap V (Batı Mı Doğu Mu)", Yeni Ufuklar, 2/23 (Nisan 1954): 348-349.
Anday, Melih Cevdet, "Laiklik Üstüne", Yeni Ufuklar, 12/138 (Kasım 1963): 6-8.
Anday, Melih Cevdet, "Softalık Üzerine", Yeni Ufuklar, 8/88-89 (Eylül-Ekim 1959): 130-132.
Anderson, Benedict, Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, İstanbul, Metis Yay., 2004.
Araz, Nezihe, "Bir Düşünürün Ayrıcalığı", Yeni Ufuklar, 20/234 (Mart 1973): 144-146.
Arık, Fikret, "Orhan İçin", Yeni Ufuklar, 2/15 (Mart 1953): 81.
Arıkan, Zeki, "Orhan Burian'ın Tarihçiliğimize Katkısı", Tarih ve Toplum, 19/113 (Mayıs 1993): 274-279.
Ataş, Ali Ekber(ed.), 100'e 5 Vardı: Vedat Günyol'a Armağan,

Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2004.
Aytekin, Halil, "Aydın Kişilerimiz", Yeni Ufuklar, 3/33 (Şubat 1955): 334-336.
Baykurt, Fakir, "Cevap V (Soruyoruz Softalık)" Yeni Ufuklar, 8/88-89 (Eylül-Ekim 1959): 127-128.
Berkes, Niyazi, Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002.
Boran, Behice, "Memleket Kalkınması ve Aydınlarımız", Yeni Ufuklar, 11/124 (Eylül 1962): s.7-14.
Çakmak, Deniz, "Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği", Gazi Akademik Bakış, c. 1, s. 2, (2008): 35-68.
Dudley, Leonard M., Kalem ve Kılıç, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.
Erdem, Hüseyin, "Aydınlanmanın Sönmeyen Işığı: Vedat Günyol", Hürriyet Gösteri, 227, 2002, 14-21.
Erhat, Azra, Tercüme Bürosu, Yeni Ufuklar, 21/247 (Nisan 1974): 8-16
Erhat, Azra, "Anadolu'yu Dile Getirmek", Yeni Ufuklar, 5/55 (Aralık 1956): 732-736.
Erhat, Azra, "Kadınlarımız", Yeni Ufuklar, 6/66 (Kasım 1957): 153-159.
Erhat, Azra, "Yeni Ufuklar", Yeni Ufuklar, C.XXIV, S.275 (Kasım 1976), s.14.
Ertop, Konur, "İnsancı Bir Düşünce Adamı: Vedat Günyol", Varlık, 65/1082 (Kasım 1997): 33-35.
Esenbel, Selçuk, Japon Modernleşmesi ve Osmanlı: Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları. İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
Eyuboğlu, İsmet Zeki "Atatürkçülük", Yeni Ufuklar, 22/252, (Eylül 1974): 19-28
Eyuboğlu, İsmet Zeki "Aydın Sorumluluğu", Yeni Ufuklar, 21/248, (Mayıs 1974): 35-38.

Eyuboğlu, Sabahattin, Mavi ve Kara, İstanbul, Çağdaş Yay., 1996.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Cevap I (Soruyoruz Softalık)", Yeni Ufuklar, 8/88-89 (Eylül-Ekim 1959): 22-124.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Cevap II (Gelenekler Üzerine)", Yeni Ufuklar, 3/26 (Temmuz 1954): 44-45.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Din ve Bilim", Yeni Ufuklar, 7/138 (Kasım 1963): 1-5.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Düşünce Özgürlüğü", Yeni Ufuklar, 8/154 (Mart 1965): 1-3.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Emperyalizm ve Kültür", Yeni Ufuklar, 16/186, (Kasım 1967): 6-10
Eyuboğlu, Sabahattin, "Gelişen Türkiye", Yeni Ufuklar, 14/159 (Ağustos 1965): 3-6.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Halka Saygı", Yeni Ufuklar, 19/221, (Ekim 1970): 1-5
Eyuboğlu, Sabahattin, "İlerici Gerici", Yeni Ufuklar, 13/148 (Eylül 1964): 1-4.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Kara Aydınlık", Yeni Ufuklar, 7/73 (Haziran 1958): 1-3.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri", Yeni Ufuklar, 8/99 (Ağustos 1960): 201-210.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Oyunun Dışındakiler", Yeni Ufuklar, 11/128 (Ocak 1963): 1-6.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Sokakta", Yeni Ufuklar, 7/74 (Temmuz 1958): 41-44.
Eyuboğlu, Sabahattin, "Somutlaşan Kavramlar", Yeni Ufuklar,13/152 (Ocak 1965): 1-4.
Fortna, Benjamin C., Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
Gelir, Yakup, Yeni Ufuklar Dergisi'nin Sistematik Tahlili ve Edebiyatımızdaki Önemi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans

Tezi, 2007: 34
Günyol, Vedat, "Hümanizma Açısından İnsan", Yeni Ufuklar, 21/245, (Şubat 1974): 7-13
Günyol, Vedat, "Amerikan Sesi Radyosuna Mektup", Yeni Ufuklar, 2/15 (Mart 1953): 73-75.
Günyol, Vedat, "Ateş Yakmak", Yeni Ufuklar, 13/154 (Mart 1965): 7-10.
Günyol, Vedat, "Avrupa Tekniği mi?, Avrupa Kafası mı?", Yeni Ufuklar, 2/23 (Nisan 1954): 355-358.
Günyol, Vedat, "Bölmeli Kafalar", Yeni Ufuklar, 4/42 (Kasım 1955): 201-204.
Günyol, Vedat, "Burjuvalık Özentisi Üstüne", Yeni Ufuklar, 15/169, (Haziran 1966): 19-22
Günyol, Vedat, "Donan ve Donmayan Düşünce", Yeni Ufuklar, 13/150 (Kasım 1964): 1-3.
Günyol, Vedat, "Halka Güvensizliğin Nedenleri", Yeni Ufuklar, 14/157 (Haziran 1965): 21-24.
Günyol, Vedat, "İleri Yaşamak, Geri Düşünmek ve Ötesi", Yeni Ufuklar, 8/152 (Ocak 1965): 10-13.
Günyol, Vedat, "Kalkınmanın Yolu", Yeni Ufuklar, 14/161, Ekim 1965: 35-39
Günyol, Vedat, "Satılmışlık Üzerine", Yeni Ufuklar, 3/27 (Ağustos 1954): 81-83.
Günyol, Vedat, "Softalık ve Ötesi", Yeni Ufuklar, 8/88-89 (Eylül-Ekim 1959): 133-134.
Günyol, Vedat, "Solculuk Üstüne", Yeni Ufuklar, 14/164, (Ocak 1966): 20-23
Günyol, Vedat, "Sonsöz", Yeni Ufuklar, 24/275 (Kasım 1976): 1-10.
Günyol, Vedat, "Topluma Ayna Tutanlarla Işık Tutanlar", Yeni Ufuklar, 8/94 (Mart 1960): 13-15.
İbşiroğlu, Mazhar Şevket, "Cevap IV (Batı Mı Doğu Mu)", Yeni Ufuklar, 2/23 (Nisan 1954): 345-347.

İlhan, Atilla, "Dergiler de Ölür", Yeni Ufuklar, 24/275 (Kasım 1976): 40-41.
İmzasız, "Dileğimiz", Ufuklar, 1/1 (Şubat 1952): 1.
Karpat, Kemal, Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma, Ankara, İmge Yayınevi, 2006.
Kartal, Rana, "Aydının Görevi", Yeni Ufuklar, 3/33 (Şubat 1955): 336-337.
Kayalı, Kurtuluş, "1940'lı ve 1960'lı Yılların Sınırlı Sayıla bilecek Yerlilik Eksenli Düşüncesinin 1990'lı Yıllarda Yitip Gitmesinin Nedenleri ya da Türk Düşünce Dünyasının Yerlilik Nokta-i Nazarında Sathi Bir Okunuşu", Düşüncenin Coğrafyası-I, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005a: 141-164.
Kayalı, Kurtuluş, "1960'lı Yıllardan Sonra Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelip Tıkandığı Nokta", Düşüncenin Coğrafyası-I, Ankara, Deniz Kitabevi, 2005b: 49-65.
Kayalı, Kurtuluş, "Memleketi Tanımak", Doğu Batı, 29 (Ağustos-Eylül-Ekim-2) 2004: 57-73.
Kazgan, Gülten, "İlerici-Gerici Çatışması ve Toplumsal Evrim", Yeni Ufuklar, 11/123 (Ağustos 1962): 12-17.
Kazgan, Gülten, "Kitaplık", Yeni Ufuklar, 12/143 (Nisan 1964): 5-8.
Kazgan, Gülten, "Yaratıcı İnsan Eksikliği", Yeni Ufuklar, 11/129 (Şubat 1963): 1-5.
Kazgan, Haydar, "Aylaklar Üzerine", Yeni Ufuklar, 13/151 (Aralık 1964): 9-12.
Kazgan, Haydar, "Kültür ve Tüketim Tercihleri", Yeni Ufuklar, 22/267, (Aralık 1975): 11-14
Kazgan, Haydar, "Memleket Yüzeyine Yayılmayan Aydınlar", Yeni Ufuklar, 3/155 (Nisan 1965): 24-26.
Kazgan, Haydar, "Türkiye'de Aydınlar Çıkmazı-I", Yeni Ufuklar, 18/153 (Şubat 1965): 8-13.
Kazgan, Haydar, "Türkiye'de Aydınlar Çıkmazı-II", Yeni Ufuklar, 13/154 (Mart 1965): 33-36.

Kemal, Orhan, "Cevap II (Soruyoruz Softalık)",Yeni Ufuklar, 8/88-89 (Eylül-Ekim 1959): 124.
Kemal, Orhan, "Cevap VI (Gelenekler Üzerine)", Yeni Ufuklar, 3/26 (Temmuz 1954): 50-52.
Kennedy, Paul, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.
Keyder, Çağlar, Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İstanbul, İletişim Yay., 1989.
Kocagöz, Samim, "Tehlikeli Düşünceler", Yeni Ufuklar, 8/90-91 (Kasım-Aralık 1959): 182-190.
Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara, TTK., 2004.
Mardin, Şerif, Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İstanbul, İletişim Yay., 1990.
Mardin, Şerif, Türk Modernleşmesi, İstanbul, İletişim Yay., 2007.
Nayır, Yaşar Nabi, "Cevap III (Gelenekler Üzerine)", Yeni Ufuklar, 3/26 (Temmuz 1954): 44-46.
Oğan, Münevver, "Vedat Günyol: Yaşamını Aydınlanma Uğraşına Adamış Bir Aydın", Varlık, 65/1082 (Kasım 1997): 36.
Oran, Baskın "Az Gelişmiş Ülkelerde Aydın ve Milliyetçilik", Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, İstanbul, Bağlam Yay., 1995.
Özerdim, Sami Nabi, "Prof.Orhan Burian Bibliyografyası (1914-1953)", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.XVI, S.3-4 (Eylül 1958-Aralık 1958): 83-95.
Özlü, Demir "Toplumsal Yapı Değişiklikleri ve Ahlak", Yeni Ufuklar, 14/160, (Eylül 1965): 48-52.
Rifat, Samih, "Mavi ve Kara-Sabahattin Eyuboğlu/Buralı Bir Aydın İçin Portre Denemesi",Cogito, 21, 1999: 219-226.
Safa, Peyami, "Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti", Türk Düşüncesi, 1/1 (Aralık 1953): 4-9.
Seyda, Mehmet, "Biyografyalar: Vedat Günyol-1", Varlık,

34/682 (Kasım 1966).
Seyda, Mehmet, "Biyografyalar: Vedat Günyol-2", Varlık, 34/683 (Aralık 1966).
Şehsuvaroğlu, Haluk Y., "Sevgili Burian", Yeni Ufuklar, 2/15 (Mart 1953): 76-78.
Tahir, Kemal, "Yobazlık Üzerine", Yeni Ufuklar, 8/92 (Ocak 1960): 221-223.
Tanpınar, Ahmet Hamdi, Yaşadığım Gibi, İstanbul, Dergâh Yay., 1996.
Taşer, Suat, "Orhan Burian'ı Kaybettikten Sonra", Yeni Ufuklar, 2/5 (Mart 1953): 105-106.
Tekeli, İlhan ve İlkin, Sevim, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşum ve Dönüşümü, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1999.
Timur, Taner Türk Devrimi ve Sonrası, Ankara, İmge Kitabevi, 1993.
Tokgöz, Erdinç, "Batının Doğuya Yardımı", Yeni Ufuklar, 16/182, (Temmuz 1967): 24-29
Tonguç, Hakkı, "Softalık", Yeni Ufuklar, 3/93 (Şubat 1960): 268-269.
Tunaya, Tarık Zafer Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri-II, İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Armağanı, 1999.
Tütengil, Cavit Orhan, "Aydının Sorumluluğu Üzerine", Yeni Ufuklar, 7/84 (Mayıs 1959): 430-431.
Tütengil, Cavit Orhan, "Aydınların Yenilgisi", Yeni Ufuklar, 14/163, (Aralık 1965): 24-26
Tütengil, Cavit Orhan, "Bir Düşünürün Ölümü", Yeni Ufuklar, 20/234 (Mart 1973): 52-56.
Tütengil, Cavit Orhan, "Cevap V (Soruyoruz Aydınlar)", Yeni Ufuklar, 3/32 (Ocak 1955): 289-290.
Uçarol, Tuncer, "Yeni Ufuklar Dergisinin Serüveni", Yeni Ufuklar, 24/275 (Kasım 1976): 102-109.

Uçkan, H. Vasfi "Şu Bizim Gelenekçiliğimiz", Yeni Ufuklar, 15/174, (Kasım 1966): 40-45
Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, "Hangi Ölüm Onunkinden Daha Acı", Yeni Ufuklar, 20/234 (Mart 1973): 9-19.
Worringer, Renée, "Avrupa'nın Hasta Adamım mı Yoksa Yakın Doğu'nun Japonya'sı mı: II.
Abdülhamit ve Jön Türkler Döneminde Osmanlı Modernliğinin İnşası. " Muhafazakâr Düşünce 4, 16 (2008), 87-118.
Yavuz, Hilmi, "Batıcılık Düşmanları", Yeni Ufuklar, 18/215, (Nisan 1970): 29-32
Yavuz, Hilmi, "Bir Osmanlı Türk- Felsefesi Niye Yok?", Yeni Ufuklar, 21/247, (Nisan 1974): 20-23
Yavuz, Hilmi, "Sabahattin Eyuboğlu'na Saygı", Yeni Ufuklar, 20/234 (Mart 1973): 121-122.
Yavuz, Hilmi, "Türk Hümanizması", Yeni Ufuklar, 16/191, (Nisan 1968): 11-15
Yavuz, Hilmi, "Türkiye'de Osmanlılık", Yeni Ufuklar, 25/171, (Ağustos 1966): 15-24
Yinilmez Akagündüz, Seval, "Osmanlı Devleti'nde Okutulan İlk Fizik Ders Kitabı: Usul-i Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş), Türk Eğitim Tarihi Dergisi, 2/2, 2013: 58-77.
Yinilmez Akagündüz, Seval ve Akagündüz, Ümüt, "Cumhuriyet Dönemi Düşünürlerinden Sabahattin Eyuboğlu'nda Felsefi Bakış", Folklor/Edebiyat, 19/76, 2013: 21-30.
Yörükoğlu, Atalay, "İdeal Aydın", Yeni Ufuklar, 3/33 (Şubat 1955): 329-330.